

ВЛАДИКА ДАНИЛ

ДЪЛГО ОВО ПОСВЕТЕНО Е ДЪВЕСТАГОДИШНИКОИ

ПРОСЛАВИ ВЛАДИКОТЕ КЪТЪЕ

ПЕТРОВИЧЪ И ГРОШЪ

НАПИСАНО

В. М. Г. МЕДАКОВИЧЪ



У БЮТГРАДЪ

ПЕЧАТНИ Ц. ХОРОПОИЦА — ДО РЕДАКЦИИ
1896.

ПРЕДГОВОР

Біо сам вазда за то да се сѣѣмо своје старіе, да их патичемо и нама и нашему потомству узором и при- мѣром оніе врлина, кое обогатороѣваѣо душу и срце люд- ско, а нарочито оніе старіе, кои су оставили не само живе, него и вѣчиге успомене у нашему народу. Да я ніесам нигда ни виѣао Црну Гору, да ніесам познаѣао ни єдног Црногорца, онет тогга любав ѣ своегга народу покрєгати мора душевна осѣѣани, да бѣдемо признателни оніема великіека людима, кои су стекли заслуге за сав народ Срѣски. У такви ред, или ураво у први ред, до- даѣи Црногорски Господар — Архипастир — Данил Пе- тровиѣ Нѣгош, Митрополит Скендерїјски и Приморски, коел врлине стое на првом мѣсту. А то є онет и син оног врлетног запчаѣа, коел и вичетиво и мудрост мора у сватом па и у мени пробудити некрено осѣѣанѣ, да се сѣгимо оног најсвїйниѣт дана, кад су се обрадоваге и оне горе и пустинѣ а духови горскїе юнаѣа новим животом, новом славом задахнуци, оног највеселїег у години дана — Бурѣв дана, — кад се сва природа обѣнуѣа у ново и највєчачанїе руво, дана, кад се све креѣе новим живо- том. Тако воля Божїа сѣгила се Срѣске спрочади, и унѣга у душу и срце црногорскїе глєвара, да бираѣо смиреног младог богомољца, Єромонаха Данила, цетиньског постри- женїка, пустиняка да се наоружа крєгом и мачем, да за- блїста на земљи кано предїиша меѣу звїздама на не- бєспїа.

Поня и избор овог са двоструким тешким бременом Господара излази на позорницѣ у најстрашнїем времену, у ком небїше ни суда ни закона, ни реда ни ти мира, вєѣ суѣаше необузана кивност, голн мач, браѣви вєтљи нож,

найгрозни стржев колац, гвоздене чентеде, на којима обѣшени за вито ребро наши юнаци и одабране главе испугтаху свою душу. Све те мукѣ, сва та страдања била су позната младоме юначком срца Господару; али сва та извршена и извршавајућа страшица и грозне мукѣ, нису биле у стању да застраше ни ти да поколебао дух и одважност овог Господара од намѣре Христове и свота сено свое браће. Он за побав вѣре Христове и свота рода стаде на битву са тврдом вѣром и поузданѣм: или да побѣди са крстом и са мечем у юначкой мислици, или да погине, не боѣи се ни најгрозније смрти, већ пред-поставише земљском животу и свиѣма у нѣму милинама чисти образ свой и небеско райско населѣ; а бѣше и прави добри пастир стада Христова, и види страшица „волка грядущаго“, али ни ти бѣжи, ни ти стадо остави, већ му иде гордо и поносито и одважно на сусрет, размрская прождрѣливу челоу, прикупи стадо у вто, те сложено са својом браћом душманске душе шагѣ у адове бездне — амбисе.

У овог владике бѣше још и друга и још већа врлина, што е био и смирен богомолац и мољше се не ли-немирно већ уредно пред престолом Божјим, да сачува и осакли ову прву шаку србске слободе, да умудри нѣгове потомке, да побу онѣм трагом, кои е он први озна-чио и основао, створио и оживио, да се и они ослоне и моле уредно Богу свемогућем, да га призиваю у помоћ, да слѣдују и испуњиваю нѣгове свете заповѣди, кои е створио и што видимо и што невидимо; да се моле Богу у Богомољи и на сваком крушу за здравлѣ и побѣду над непријатељима руског цара, да се од нѣга неодавно, како ти од живог и истинитог и моћног анѣла храни-теля; да се свѣђаю и моле Богу и за све остале Србе, да и нѣх надахне духом светлѣм, духом премудрости и братске любви; да сви заеднички раде на обитиој слави за славу, спасенѣ и величину и славиѣ света србског народа у едно дружавно тѣло, да се прослави све срб-ство кроз све вѣкове Богом предписане.

Овакву христинску молитву смиреног србског архи-пастира и господара оног врлетног завичаја, онѣ сир-

машиѣ, али одабране Србскіе юнака, услишио е премо-лостиви Бог; а нѣгови потомци, показаше се достојни његово прославнѣнога предка и прилише тај аманет како ти правом светиньом, како заогом за уцѣх у будућности и неодступним правилом за самоостајност и политички др-жавни живот, те су тако те најплеменитіе врлине биле увѣчане славом на дивану и на юначком мѣдану, кое су они чували и дочували до наше дана и доживили да достојно и сјино прославе свога предка, кои е пробудио и основао и утврдио прве врлине, којем е притога обдарила наш народ.

Овай дивни Господар архипастир у царствујућем првопрестолном руском граду Москви онда, кад е тражио помоћ своим пострадавшим и сиромашним богомољцама, — он владика — митрополит Скендерійски и Приморски — одвај од свое сиротинѣ од дарованіе му црковніе књига и дарива у тубини нагазѣма се осиромашнѣма срб-скіем светѣма обитѣљима, пустиничким богомољцама да се у нѣма слупнаво анѣлски гласови, да се пою свете бо-жаствене молитве, да се ори у нѣма побожни пусти-нички глас, да се слупна молитва господња, да се стадо Христово нашај духом истините вѣре, духом любви к своје ближнѣм. Али се тај господар — архипастир свѣћа и своје упокоеніе родителя, изваљукоћи свою желю на-писа својом руком, да се богомољци сиромашне пусти-ничке обитељи моле Богу за покој душе нѣговіеих роди-телях „раба Божія Стѣпана и монахиши Анѣ.“

Овай владика имаше у своем задатку да у свему што е племенито предати у своем народу. Он се при-дружаваше достојно својем архіерейском достојнству, он обдржаваше строго поет и молитву, чем е он одржавао прве врлине оног управо самовольног народа, а то е олет било зче од сваког града, од сваке силе, зче од новца и од мача. На такве врлине не треба забрављати, већ их нѣ-говати и увршћивати у народу.

Ј сам био владичиним прилетѣм и понтовзетѣм юначке владикоѣ кѣће у Црној Гори, а тако и оног си-ромашног али юначког народа. Таква су свѣћана живила у мени још у младим мојм годинама, те сам и отишао



кано младѣхъ, да колико могу послужимъ томе сиромашномъ, али носежомъ гнѣзду сръбскихъ соколова. Провео самъ у Црној Гори седам година: четири абутантомъ при владѣци Раду, а три године при князу Данигу како државни секретаръ. Онда бѣше Цетинъ, што е од вазде било пустиничко усамљено мѣсто и ту не било услова за живот, кано што то има по друтиема градовима; али е било нешто друго, што е надокнађавало душевно задовољство: независност землѣ, конечно борба Црногораца на мегдану. У остатомъ немогу да признамъ, да у свој владаньој књи у Црној Гори, т. е. у свѣжа члановима те господске куће назазіо сам нешто одвено од остатіе кућиѣ. Ту е и држанѣ и обхоуенѣ одвоило и надмашно друте, ср су своимъ понашанѣмъ привлачили к себи свакогъ честитогъ Србина. Па су ихъ са правомъ Црногорци називали свегосподомъ.

Све наведено даго ми е повода и побудило у мени душевно освѣтанѣ, да и я уземъ неко мало участіе у прослави знаменитогъ Господара — Архипастира Данига Петровиѣ Нѣвоша, основатељи прве Сръбске државе посіе Косова, основатељи прве Сръбске владанье куће и будилника Сръбске мисли у свему Сръбскомъ народу.

Али све е ово мало насипрамъ оне великіе заслуга, кое е владика стезао по сав Сръбски народъ; али се уздамъ да ће се у мларемъ Сръбскомъ нараптамо повити и достоини и врлинама людскимъ надарени Србини да накнади оно, што я негдамъ могао и да ће прославити овогъ владику — архипастира онако, како одговара ньговомъ раду и трудоуима принешенимъ на олтаръ Сръбске вѣре и Сръбскогъ народа.

ЦРНА ГОРА ДО ВЛАДИКЕ ДАНИЛА

I

Пріе но што се почне описивати трудъ и рад владике Данига потребно е да се спомене у кратко оно станѣ Зете, Црне Горе и Примора, какво е било до владике Данила.

У доба цара Уроша (некогъ владаху Зетомъ и Сръскимъ Приморѣмъ Вайошићи или Вайшићи, кои се появиоу у томъ времену 1362. г. кано самостални Господари тіе земљи и заключаваше засебне уговоре са Млечѣима како у трговини, тако и у ратованю противъ Турака. Вайошићи били су од велике потребе Млечѣима, па су за то поствѣднѣи настојали да се утврди што яче пріятельство са прѣсема, па им е зато таданьѣ Млетачки дуждъ Лаврентіе Теззи даровао Млетачко грабанство.

Ова класична земљи играда е важну улогу у старји времена. Зета е била у неку рѣчку разбоиште за западнѣ и источне завоевателѣ. Скадар и Бар бѣху предметомъ непрестане борбе за осваетелѣ. Сръбски народъ у овој землѣ нагазаше се на погзу ове завоевателѣ; а Скадар княчомъ Зете и Арбаніе, бѣ су се и делили најпрваии мегдани. И западнѣи и источни владоци увлииваше се и напладаху са векомъ снагомъ на ове землѣ нагазећи у ньима яче услове за одржаванѣ државногъ живота. А и море има за сваку државу велико значенѣ, кое веже државу са остатіема народима — са біегіемъ свіетомъ. А ово е Приморѣ од вазда било сръбско, па особито онда, кад е била сръбска држава у најлѣпшемъ цвѣту. — Оно е путъ на морској пучини, кои упознае найудачтвѣне народѣ и преноси земалске производе у оне землѣ, кое немаю

те производа, а тако и оне стране нама кое ми немамо. Зета и ово Приморје неодликују се великим простором земљи, али имаю све оно, што условљава живот и обстанак државни.

У оном несрећном времену по србску државу и србски народ, у ком се одважише србски великаши од државног единства, одвои се и кућа Бајошића, а то одважише слабије, подкочиваго и рушило државну Србску самостаљност. Ситни господари раздробљеног србског царства, осим другите недостатка несу били сложни ни онда, кад је загрозина пропаст Србском царству; ср је њима овагдага била омраза, завист, кичљивост и тежњи за надмоћности.

Кућа Бајошића владаше у Зети и Приморју 60 година; а од свију бѣше најбољи и најоначнији послѣдичи Бајоша унук цара Лазара. Иза ове настаде Црнојевића, која владаше у законним насљедницима 75 година и заврши се 1496. г. Од ове године остала је Црна Гора без светог законитог Господара, па и без оног значаја, којег имаше до тог времена. По несрећи оба млађа брата господара Ђура Црнојевића, Станиша и Максим, били су потурчени. Тако раздор браће упропасти самостаљност државну у Црној Гори. Главни је кривац свој несрећи био средњи син Иван бегов Станиша о којем се слабо што зна како га је нестало; — само се зна за Максима да је живио у Жабљану, бе се и родио, одкуда је кано султански намѣстник и управљиво Зетом, Црном Гором и Приморјем под именом Скендер бег Црнојевић, или кано што он вели: „своим Диклитором“ до 1530. г. У једном писму, кое је он писао ђуџду Мгетачком (1523. г.) вели ово: „Одъ кад нзи је Богъ и честити нзи и царъ повратно ота-чаеку и бантинску земљу и ннѣиме обдла-дати и господиновати.“ У том писму жали се он ђуџду, како цареви люди „Утичу“ у Мгетачке градове: „Котор, Бар и Утин и у Паптровиће,“ а треба да дао харачь честитоме цару, а мене да егу же. Дакле оно, што је Ђуро (1500. г.) писао у Султана, да му поврати његову државу, дао је Султан његовом брату Максиму — Скендербегу, кано што сам

о томе нише. Тад је Султан дено примио Ђура у Цариграду и часито га; а би му био повратио и државу, али је Султан ставио био тешке услове, кои вријеђаю осветљивост чистог християнског срца; а тражио је Султан да Ђуро доведе своју жену и бѣцу у Цариград па да преврне вѣром, на што Ђуро није пристао, свѣђајући се християнске врлина свога оца Ивана, већ се преко Родоса винуо у Италију, бе је и умро. Станишу је Бог казнио што је нишао против свога брата и преврнуо вѣром, да дође до господства и првенства; али је и он пропао без трага: Ко зго чини нека му се и вада. Тако је тај Станиша саранио државну самостаљност оне класичне земљи и саранио државну србску управу у земљама и оца и брата свога.

Од Ђура Црнојевића до владике Данила протекло је 200 година. И у том простору времена било је и Митрополита — владика — и Сердара и войвода и кнезова и барјактара а било је и юнака; али не бѣше одважнот вође, ни на коначком међану нити на збору главара — владика —, кои би умјо употребити оне јоначке мишице горекје синова на буђење србске мисли, на буђење и васкрснуће людске слободе и државне независности. Али зго еѣме, кое је посеја Станиша међу Црногорцима, уватило је било дубоки корјен те се слога и љубав не могла довршити у оном кривом крућу за цунје 200 година.

Станиша је помоћу Османлија отео власт у свог старега брата Ђура, надајући се, да ће се дољопњати у богатству и у мухамедовским рајским наслладама, кое изнуђавао снагу људског живота; а такав превластни примѣр нагазио је одзива и у неким пригорским главарима, коих је наравственост тонула у безграничном разврату и створила стање природно, нехристиянско и беззаконно, од чега је патила сва земља и такви главари порјеваше то у Турке то у Латине, па су радли све оно, што им је воља била и што штети и утиче на наравственост и лишава честите люде свију старје србске врлина. Од тад и од таквог примѣра изродилише се свакота рода покварености, неударност и напунганѣ природне светинѣ, коју су наши стари умјели чувати и његовати.

Наведено е, да е од дана бѣгства господара Ђура Црновића из Црне Горе до избора владике Данила за Господара Црне Горе протекло равније двѣсти година; а у простору тога времена било е света 14 владика; а од 1696. г. до княза Данила (1851. г.) било е света пет владомби владика из дома Петровић Нѣгош; а свѣтскіе Господара — у княжевом достоїнству до наше дана двоипа — дакле из куће Петровића Нѣгош света е 24 м.

Рано е покосила смрт владику Василија, а тако и владику Рада. Владика Василије држаше се правца владике Данила; а да га не отроваше Млечићи, Црна Гора била би напреднија и не би се у народ поновила и угниездила самовољг и раздробљеност. Владика Раде преминуо е у најболѣм годинама и кад е стекао искуства, стекао притеза и рѣшио се био да створи нешто велико по србски народ. Сви господари из дома Петровић Нѣгош до данас (изузимајући едиог владику Саву) били су разборита ума и юначког срца. Они су се сви одликовали вишим и племенитим дуневним својствама и старили су се својски за срећу и будућност своје Црногорца, и сваки е од них увазио у крваву борбу против непријатеља њиховог отачаства. Сваки е од них проширивао границе оног врдетног завѣта. Под њиховом управом сузобијана е срећно, мушки и поштено навага, османска и латинска. Под управом ове дивне господара, а о оне крваве крше, на кое се насланиху челици преа поносите јонака, домои се и стравитни полумѣсец и орлови двоглави и крилати лавови и дивљачка епта арбанашка.

Да наведемо у кратко догабае неке по званичним извѣштанима Млетачкіе старѣшина у Боци Которској онеіе господара Ђура Црновића.

После бѣгства господара Ђура Црновића, још ніе имено, шта е било са Станином и да ли е он владао Црном Гором како намѣстник Сугтанов. Из Млетачкіе записника види се, да е 1503. г. била Црна Гора под управом Скадарског паше; али се види и то, да Црногорци и тад ніеу били са свѣм подчинѣни Турцима; а њихово одупранѣ против Турака имаше главни повод у томе, што необаху Црногорци да им плаћаю данак. О томе

ише Которски поглавица 17. Априла 1503. г. на вели, да е дошао скадарски паша у Подгорицу са многим коњаницима и пѣшацима да уђе у Црну Гору и да покуши данак и то двадевет нара са породиче; али се Црногорци рѣше да недаду.

У истом извѣштано има нешто неясно и то онѣ бѣ говори о Пангровићима и Будвѣнцима, да им е паша екадарски повратио све оне землѣ, кое им е био одузео Црновић све до града Будве. Не каже кои е то Црновић одузео. Да е господар Ђуро Црновић имао своје землѣ близу Будве, то се види и зна отуда, што е његова жена Елисавета тражила у републике, да јој допустити да пође из Млетачка и да види землѣ њеног мужа нагазеће се близу Будве.

А у извѣштано 1505. г. у јунио, јавла которски старѣшина дужду да е Назим бег нашао изненада на Црну Гору, да е заробио 500 душа, многе поубио и почио много зла. На и за ово вели, да е повод нападају турскон на Црну Гору био за то што су били непослушни Сугтану. Па да е тај Назим бег принудио оне Црногорце, кои границе са Воком Которском, да плаћаю арач Турцима, на сад долазе Турци да их упропасте. А за Грбјане заузимаху се Млечићи, доказујући, да е то њихова землѣ; али скадарски паша Фериз бег, доказуе, како су за времена рата долазили Грбјани к њему и доносили му данак. Турци обе да имаду све оне землѣ, којема су владали Црновићи, па и тврдише да е њихово све до Трнице.

1514. г. умрије господар Ђуро Црновић, а његов најмлађи брат Максим, кои е у сунѣшено примио име Скендер-бегъ, появљие се одма управителѣм Црне Горе. У Млетачким записницима налазимо, да е у мѣсецу Јунио 1514. г. дошао у Млетке изасланик црногорског управителѣ Црновића, брат онога, што е оженил од Ерицо, а сад е умро, а Сугтан е овоме повратио државу, па е исти долазио у Котор, бѣ е предао едни писмо за републику у коем вели да жели живити у добром суздѣству и шатѣ републици едно ребро св. Стевана, обложено сребром са грчким надписом у наокого. Господар

Бауро умро е 20. Априла 1514. г. а прѣгову државу по-врагто е Султан нѣговом наймлаѣем брату. Овај султански намѣстник тражаше у Млечѣна Солта, а Млечѣнѣи га молише да не дѣра у нѣихове поданике на Солтама, за кое му дадоше 800 дуката у свленом сукну, а нѣ-товом изасланику 100 дуката.

Па и овај Максим, преименовани Скендер-бег, не становао у столицном мѣсту оца и брата свога на Цетинѣ, већ у Жаблику, што доказуе да за нѣга ниесу марини Црногорци, па за то и не смѣше становаати међу нѣма. Истина, да су неки Црногорци били пристали уз нѣга, али му е велика била противна, па е он морао узимати Турке да их покори, како што е то било 1520. г. о чему пише которски поглавар Витко Трум, како су Турци дошли у Црну Гору, опалили им села и починили многа друга зла, у намери да покоре оне, кои не признаю Турке за господара.

Иза тога 1521. г. у Фебруару дошао е у Приморѣ тај управителъ Црноєвиѣ, да казни оне, кои га негушаю; а у исто време, обѣаше тај Црноєвиѣ да заузме неке землѣ, кое припадаю речублѣнци, наводѣн, да е то земли великога Господара, а не речублѣнке. Нанисао е и писмо са гордошћу и цуно уврѣде, па пита: Зар се не уважава нѣгов Господар — Султан — кои е овојо Биоград? Тако и у оноем времену имаше Биоград велшко значенѣ, кои е био и остао посѣе Цариграда први град на истоку.

5. Јануара 1528. г. дошао е овај црногорски управителъ на коњу у Приморѣ са 1000 людѣх христиана и око 120 Турака из Скадра и Новогта на коњма, а которски поглавица Зен са 15 коњаника и 10 сеѣпа. Кад су се састали, управителъ црногорски бѣше намрлоѣен и изговорѣо е оштре рѣчи. Зен обѣаше да му покаже карте о праву своине земали, али га овај не обѣаше слушати већ оде срдит.

За тѣм ствао е Дон Пѣро, Дон Трипуна ди Драго, сестриѣа Скендербегта Црноєвиѣа, кои е Млечѣнѣи властелин, те да он обѣсни своје уяку ствѣнѣ траница; али му Скендер бег одговори: Да господшѣна маго мари за

нѣга, ер не бѣла примити нѣговот изасланика. Латини избѣгавоѣни кавгу пошто црногорском управителю Скендербегу Дон Павла Јустиниана, па учини уговор да речублѣнка даде управителю Црноєвиѣу 500 дуката, те ти овај дошнѣ сюгра дан на гранично мѣсто по великој киши, бѣ утлаве да се сюгра дан састану у Будви; али поради велшѣке поглава латинска господода ниесу могла отиѣи, па што се управителъ разсрди, што му ниесу донѣли 500 дуката, рекавши, да е требало најпрѣе те урадити, па онда повуѣнѣи границе которске, будванѣске, Паптровске и Барске.

Било би паметнѣе и користнѣе да Скендербег Црноєвиѣ не ништа уступѣао Млечѣнѣима од оне земали, кое су биле црногорске за времена владани нѣговот оца Ивана и брата му Баура Црноєвиѣа.

Обѣса од крви прослављѣнот Господара Иван бѣла Црноєвиѣа, па дошло време неволѣ, да едан ради у корист Отмановиѣа, а други у корист Латина, па обоѣна напѣту Срба и Србѣства! Таквѣм поступком остадоше: Гробаль, Душѣница, Манѣе, Побори, Браѣнѣи и Паптровѣнѣи под Латинѣма; па са горѣмѣи душѣвнѣим осѣћанѣм мора се споменути, како е владѣика Раде за мале новѣце уступѣио бѣсаровѣнѣма неке црногорске землѣ и два од веѣек значаѣнѣи манастира Манѣе и Станѣвиѣе, чѣм е одузето право Црногорѣнѣма да долазе кад обе у свое пу-стинѣчке богомолѣ и да се одвое од свое вѣковѣна ве-заше брѣѣе и по вѣри и по крви и по свему истоветна брѣѣа.

1572 г. бѣсѣнила е кута у Котору и град е био скоро пуст. Уз то — пише которски провидѣтур дужду: Уз ову неволѣ наступѣила е и другиѣа, што кнез Сава са нѣ-товом дружинном, сваки дан руши куѣе, кое су остаде без домаѣина, поводом силног помора од куте.

И Гробаль и Манѣе и Побори па и Крѣлоѣеко потѣ бѣше црногорско, те на краю овог поѣи на мору имѣ-ваше Иван-бег своя соѣнѣла, бѣ се правѣла со. О овѣека соѣнѣлама и Црногорѣнѣма писаше которски провидѣтур Бро-ним Пизани (1590 г.) ово: Преко 4000 душа долазе из Црне Горе те работѣаю на Солтама, — они су турѣси

поданици; али се ту често дотађао свађе и убиства, како што се то догодило прошле године. Требаго би им забранити прогазати преко наше землѣ, да некамо шњима толико неприлика.

1590 г. Александар Барбаро предаже дужду, да би добро било забранити збор Мјолѣски, на коме се скупљаю по 300 људи и стое под ведрим небом по сунчаной прилици, а ту биваю свађе и саблани, а нагадали су и на неке душпичке куће, на их и понашше, а исто тако и кућу едног виђеног грађанина са Врда извјеконне лозе и маслине, ђе погине едан од нагадача. Требаго би им забранити да се не служе са Србским свештеницима, будући су они турски поданици, а обилази их жупски (грбальски) владика, а и он е исто поданик господина Турчина. Овјем нам доказуе Барбаро, да е тад био Србски владика у Грбљу; а у то доба бѣше црногорски Митрополитом Руѣим, родом са Нѣгуша. Овај грбальски владика, кои е станова на Превали до разорени мте, морао е записати од црногорског Митрополита. Кад су Турци нагадали на усамљеног Иван-Бега и морао оставити свој престоли град Жабљак, и настигити се на Цетинѣ, онда е пресејо и Митрополију на Цетинѣ из Зете.

1600 г. и Зано Мана исто пише о Мјолѣском збору, на вели: „У Мјолѣски збор спадаю пет села, а то су: Душтина, Куртоге, Љвшевићи, Богдановићи и Врда. Они се ошачо и убијо едан другог; а за убиеног устае све братство, на онда са највећом суровошћу, паге не само куће убице, већ и све, што се у кући нађе: „слагно и брцу, сјеку лозе, и слагно жита на нѣвама.“

1612 г. Ђирогамо Маолин пише о Брђанима: „Прошле године дође бонњички паша са великом войском да покори нека села, нагазећа се на висинама брђекје гора, (Nelle Cime de Monti de Barđa nella Albania) кои су се одметнула и неслухаю великог господара нити оће него да признаду за свота господара. (Ово ниесу Бѣлопазивићи већ Кучи.) Слѣдујуће 1613 г. пошлѣ порта из Цариграда Арслан пашу, коме се придружипи још седам другје паша: Пеќки, Призренски, Дуќабински, Задрим-

ски, Скадарски, Хоранићки и Егбасански, ђе е било 60,000 войске, те се та сила најпріе обрне на Клименте, па онда на Куче; али Кучи дочекао и разбјо ту войску; а Арслан паша утече у Подгорицу. Исто е тако зло прошао Арслан паша у Бѣлопазивићима у Косовом Дугу.

1614 г. Захарја Сораница каже да е град Котор био у свези са Иваном Црновићем господаром Црне Горе, па су му которани уступили землѣ на четири милѣ у близини острова св. Гаврила, а тај остров своина е куртољске общине на кои се иде преко дрвеног моста. Сораница се жали дужду, како турски морски разбойници лове бродове, ватаю људе и одводе у робство.

1616 г. Франљо Дољин описујући Бокву наводи ово: Бокву окружаваю турска мѣста: Црна Гора, Жупа (Грбаль) и Рисан, од које едни подпадаю под Ергеловачког а други под скадарског пашу. Међу нѣма има много християна србске вѣре, кое страшно муче Турци. Овај народ бѣше под господарством Црновића, па се још и данас служипи тѣм именом. Они су скоро сви християнке вѣре. Из овог извѣштаја види се да е и тагдај врло мало било погурчаника у Црној Гори. Дагђ вели: Овај се народ малго покорава господару Турчину и ако се нагази под његовом влашћу. Они доносе у овај град суво месо, коже, вуњу и по мало жита. Црногорци и Грбљани долазе у великим топамама у мѣсецу Маю на Солита и ту праве со за 15. дана, од коих су били Мгечичи на опрезу и постављали страже на острову Гаврилу. — И овјем се обичива, да се само држало да су Црногорци Султанови; али му се ниесу покоравали, већ вагда радилли на свою руку, а погурчине оставе без снаге. Турци су често ударали на нѣх са већом войском, па се у таквом случаю нѣхова негя скљавила у гору и у Приморѣ. Турци немогавши их изгубити, они су им прекосили и били се шњима.

1622. г. Мали Пѣро описујући страдањѣ християна вели: Турци яко муче христине, кои бѣже из свог завичаја. На овој обаши нагази се голита породица — бросм 800 душа. И сам тѣшио ове страдалнике и дао сам им 200 тагѣра у помоћ. А поспрай тога пише и ово: Не

могу пропустити, а да не споменем најоудишће племе Ђвонјавиће, бивше под влашћу жезтоког Вайоше (то се односи на унука Србског цара Лазара, а сина његове ћере Ђле Улаге за Ђурђа Стратицировића) кое турска сила не могаше никад покорити. Они узнемиравају путове на све стране, упадају у Босну и четују чак до Цловдџа. 1613. г. сабрадо је Султан град, у ком држи по 200 војника. Н њих има 11 села, 6 латинске, а 5 ербске вјере, 2347 кућа и око 4500 ратника и они неће другог господара до своје слободу, ср су тако добро познали турско тиранство. Многе наше са 20—25000 ратника удараше на њих; али су те наше биле вагда потучене изгубивши по неколико илада людих и експедицих коњи. У празничне днѣи екупљано се у погђ, образују швадроне и праве зафевине да се богђ пзвјкбаю. И ово су Кучи, ср међу њима биваго е, а има и данас и латинске и муамеданске вјере.

1623. г. Маги Пѣро наводи да има у Црној Гори 90 села и 3524 куће и око 8000 добрије убојница, од које 800 са пушкама, а остали са шпадама, мачинама, штитовима и копљима — или пицама, а сви су ербске вјере (di Rito Serviano simile al greco). Грабаљ има 25 села и око 1600 убојника, од које 300 са пушкама. Бар има 17 села и 888 кућа, рачунајући ту и град и око 8000 убојника: едни живу на латински, а други на ербски начин. Паптровића има свега 2187 душа и 600 убојника и сви су ербске вјере. Њихови калуђери потражају право на цркву свете госпође на Ргу (di Rosazzo) у којој е сад абат Брагадино. На суву имају некаквије утврђеви, а на мору маго укрѣпљитѣ Медановићи, али не за одбрану. 1639 г. Александар Контарини пише да Бока Млетачка има 9000 душа, трепина наоружана е са пушкама, народ е вагрѣн, а тврд кано челик, одважан и вагда е под оружјем. Више се рани дѣбом неголи месом. У савјту има 50 чланова властела у кои могаху бити избрани починяюћи од 18 година, а од грађана само 13 чланова.

1684 г. Которски провидитур Зен састави войску из Пераштана, Паптровићана и из сусѣдног народа, —

ово су онѣ Црногорци, кое крене пут Новота, те пона-
лише све до града и многе поубиаше.

1685. г. еъде на архіерејски престоу Висарион Башиа. Он ступи у пријатељство са Млечѣима, па се и он на-
даваше у оној войсци, коѣ е 1687. г. ударила и освоила Нови; а за тѣм доведе Латине на Цетинѣ, кои га отро-
ваше. Овакви жалости и нечестичи поступци даю нам тврдо увѣрѣнѣ да у злотвору пријатеља нема.

1687. г. Млечѣи обкоде Нови, а скадарски наша крене се су 2000 людих у помоћ Новома; али Црногорци, Пераштани и Клименте разбио турску войску и посјеку 50 глава; а бѣнера Корнар даде им за сваку главу по пет цекина. Исте ове године уђе у Которски залив 800 утинских морских разбойника, те надрабе много плѣна, па онда са великом градом и веселѣм врну се наград; али и њих дочекао Црногорци и Пераштани, те са жезтином нападну на њих, и отеше им не само сав плѣн него још посјеку 300 людих и упуте их онамо од куда су и дошли.

1688. г. Ерцеговци се предадо Млечѣима. Ова покрапина има 50.000 кућа од коих су десети дјо турске, а остале све христанске вјере. Главни е град Нови. Ове године удари Сулѣјман наша на Куче и Пипере, којема пошло Млечѣи у помоћ 1000 Бокежа; али Кучи и Пипери, недоочекавши ту помоћ, изиђу у погђ и ту се побіо са Турцима, па онда ударе на град Медун. А Сулѣјман пошлѣ другу войску са друге стране, ѣе попали многе куће, па се затѣм еступити са войском у долину; али Пипери и Кучи недоочекавши да им стигну Клименте у помоћ ударе одма на Сулѣјмана са таквим кнапством да е ту потинуло 1600 Турака, и заиглене многе паторе, дубарде и коњѣ и многе заставе и добоше и гонилише Сулѣјманова до Подгоршће одкуд ноћу утече у Скадар. А кад стигне глас ерцеговачком папи да су ови разбјени и потучени, а да су се кренули против њѣа Никшићи, Дробњаци и Бокежи, он се повуче у град Колашини.*)

*) Christophoro Voeltio Mipiberg 1688. III. T. S. 438

Видѣти Сулейман наша какѣе неприлике има са Црногорцима и Брѣанима намисли да их одврати од Мечића и да их придобіе за себе; али закрвљѣни Брѣани и Црногорци и отрезли у овеги одбоју Сулейманов предлог, — онда се Сулейман рѣши да их силом оружја покори на екупи десет илѣда Скадрѣна, Барана и Уцињана и крене и оне потурѣце из Вагоне 4000 убойника па онда удари на Куче и Клименте, па намисли да их најпріе извади у равницу, па онда да нанане на њих; али му то не побѣ за руком, те он онда пошлѣ Амута Паюо су 3000 людих да им заскочи са леѣа; али и ѣај бѣше доше среѣе, ср он посіе дугот бој мораше бѣжати са великѣм губитком. Кад овако сврше Брѣани са Амутом Пајом, онда они ударе на Сулеймана и гонше га онет до Подгорине. Кад то дозна венера Корнаро, он пошлѣ которекот вѣстелина Јов. Волпуу са Приморцима и са јдним баталіоном Итајина и 600 морнара на Цетинѣ; а Франю Гримана пошлѣ са галіама у Арбанію да отуд узнемирава непријетелѣ, па га нападоше час са јдне час са друге стране; а Турци кад чују за овај одпор Брѣана, онда се они крену пут Црне Горе и ударе на Комане; али их Комани дочекао и опале на њих жестоки огњѣ, бѣ погину многи Турци.

Из овог, што је наведено види се како су се борили Црногорци и Брѣани и Приморци против Турака, а све у корист Латина. А најгоре су страдали Црногорци 1690. г. кад оно и Латини бѣху дошли на Цетинѣ; ср Сулейман крене се тад са веком войском пут Цетина. — Јдном калуѣру биго је нареѣено да запази миѣу онда, кад се Турци примакну близу двора и цркви; али он или не знавао у колико времена може лагум да проиведе своје дѣјство; или се біо препао па је одма док је угледао Турке запалио миѣу, те тако док се Турци спуште у пољ Петинѣко одгете све граѣвине у ваздух. Да је маго доцнѣ запалио миѣу, скоро би сви Турци изгинули, а овако је само неки број изранишват меѣу којема и сам Сулейман. То су била чудновата времена, у којема се даваху заваравати люди са туѣим обѣаванљима; али и та горка наука не још овиетгила наше люде. Овакво је

варљиво станѣ трајло у Црној Гори и њњој околини 200 година. То не мали простор времена у којем се проливаше крв овје горштѣка, а да не извојоу ништа за себе и за своју слободу. При 14 владѣца — прѣје архипастира, при туѣвернадуру, Сердарима и войводама и кнезовима и барѣктарима оста ова земља у неизвѣстности, у туѣој служби а без своје слободе, и то све до пољва владѣе Данила.

Не само да су се крѣили Црногорци и Приморци измеѣу себе, него су они били запали измеѣу двѣ вѣстре, измеѣу два снажна непријетели, кои су употребљивали сва могуѣа средства, да се у њима не одомаѣи и неутврди меѣусобна слота и љоѣав. Тако су радили и Мечићи и Турци и сіјли сѣме раздора да се гложе Црногорци, Зѣѣани и Приморци. Мечићи су знали јдно само средство, а то је новац ѣѣм су приваѣачили главаре на своју страну, а они гложили се измеѣу себе око оглодане кости. А Турци знали су давати награде оноу Црногорцу згиковцу, кои је убио брѣта Црногорца, па к њима утекао, од куда се онет крѣвички светио својој брѣби. Оваква овета јко је еатрѣгла Црногорце, ср су биране и валинѣ главе тинуге. Такѣе слетке и раздор бѣше тѣд обогчио сву Црну Гору, а и мутѣи увлачене у увутрашност землѣ!

Да би се ово велико зло могло савладаѣти, требаго је ячег ума и одважног духа, а тако и средства, којема се звана дрѣжава обдрѣжава. Овај владѣка пмаше волю, и пмаше и ума и срца, али никаква средства нити искрѣена прѣтгели. Тако то раднине Латини са запада, а Турци са истока; али не само јднѣ у јдном времену, веѣ непрестанно, па то раднине исто тако и они, кои их наслѣдине. Петровиѣа куѣа, одликовавша се вазда поштенѣм, јонаштво и мудрошћу, рѣтеѣи некрѣно и сѣвѣстнѣ само у корист своје брѣбе Црногораца. Тешко је било онда, па и данас наѣи такву куѣу, кој сву своју снагу, знанѣ и крѣ своју жртѣује за свој обрѣз и за среѣу оног спромашиног, али јоначког народа.

II

Владика Даниле родио се у другој поговини XVII. виѣта (око 1671. г.). Оцу му бѣше име Шћепанц, а майци Ана.*) Даклен родио се у оном виѣку у коем су се родили најзнаменитији люди славенског поријекла: Петар велики цар руски, Собиески краљ польски и Ђорђе Бранкович деспот србски иначе — Коренић. Петар велики развирио є царство руско и постао гласовит у свему свиѣту, а особито у Славенима нагазасе се под туринским притиском. Собиески бѣше сраовит Турцима и Татарима. Ђорђе Бранкович — Коренић — воеваше против Турака са Ђесариом, у намѣри и по обећаню самог бечкол Ђесара да оснує србску државу, али у Дек. 1689. г. маршаѡ баденски примаме га у Оршаву и стави га у затвор, од куда га одведу у Сибињ, а затѣм у Егруу бѣ оста 21 г. У заточеню у коем є и умро негледавши више ни свог рода ни народа србског.

А владика Даниле нагазаше се у тепшом и одвѣк мучном положаю између два злотворна сусѣда исто кано

*) Сам владика Даниле написао є својом руком на єдној минци за мѣсец Септембар ово: „Да єсть вѣдомо васемь отцемъ и братимъ светого манастира Кологоиниє, како ми никеиме новани обретаюшем се тогда во великомь царствующемь граде Москве и обрѣтохъ аде иудеина киръ Теодора и Ермонаха. Рашада: приши ради нужди прибавити службѣннихъ книгъ светому манастиру, того ради и ми съ урядиємъ вручисмо ми данаєсть минеахъ на вась годъ да принеу у светую напу обитель на службу светомь манастиру и васемь светимь, а за душевни споменъ родителяхъ моихъ раба божия Степана и Монаха и є Анає. Писахъ у Москви 1715. Септ. 14.“

„Даниль Митрополитъ, Скендерис и Примори, отачествомъ Негушъ.“

зми у ризицу. Овай владика био є одвојо од свио до пѣта бившиє четрнаєст владика и он се рѣши да спреми косовске юнаке на обнову србског живота, србске државє и србске узоритости, да васкрєне Србство из очайног и чемерног стана. Не само кано владика по своем позиву и по својој заклетви положеној на божјем олтару чувао є он и снажио христинску вѣру, кои носи у себи клицу најплемєнитѣе людеке врлине, кои є главни основ сваком людском и државном раду, напредку, срећи и благостаню, па є и смислио да изврши оно, што догтен не могао ни єдан владика. Владика Даниле сноваше сав свой рад на тврдом основу и он први упозна Црну Гору са Русіом, кое се он придржаваше свега свога живота. Том србено положеном основу сѣдѡвали су и чували га сви нѣгови послѣдователи кано светиню.

Црна Гора после Црноєвића зна за свою слободу, само од дана появя овог владике кано господара, кою є он уздигао и прославио, и он — владика Даниле — не основао само владикоѡм кућом, кућом Петровић Нѣгом, већ є он основао и утврдио слободу сваком Црногорицу и обрѣтио полжеде сваког честитог Србина на онај врлетни завичај, на дивни род узоритог владике. Тако се квасиц првој србској слободи замѣсио у оном врлетном завичаю србском под управом владике Данила, творца свега онога, зашто се сав племенити свѣт бори.

Владика Даниле пропѣтази из старе србске властелинске породице. У другој поговини XV. виєка, два су се брата Ђрак и Раић доселили изпод планине Нѣгош у Ердеговини, па по тој двојици браће зову се и данас Ђраковићи и Раићєвићи. Ова кућа задржала є свој породични властелински грб, кога имаше владика и Раде и Ђуро Савов. Они се прозваше Петровићи по нѣиховом предку Петру, а по беду Шћепчевом. Шћепанц имаше сина Петра, а Петар оцет Шћепца, а овај Шћепанц имаше четри сина: Дамана, Рада, Ника и Петра. Дамин имаше два сина: Марка и Милоша, али овај потониы умре без порода. Раде имаше два сина: Ђура и Сава, а Петар Ива и Василия. Нико Шћепчев покажуѣри се и би изабрат за владика и господара Црне Горе. Владика

Даниге узме сина Радова Сава за наслѣдника; а Сава свога братаниѣа Василія и пошлѣ га у сръску патриаршию Пех бѣ се спремане за виши духовни чин и би хиротонисан за епископа сръским патриархом Атанасіом давши му и наслов егзарх светѣшаго трона пѣскога — Словеносръске патриарше. Владика Василіе узме к себи синовца свога Петра да га спреми за свога наслѣдника.

1856 г. од сина Радова Ђура бѣху још двојица: Гавриле и Ђуро; а од Петра још један праунук Иво Даминов. Марко Дамянов имаше четири сина: Стіена, Петра, Сава и Тома. Од Марковиѣ синова Петар ступи у монашки чин и бѣше одлични господар и проглашен за светого. Стіено имаше три сина: Станка, Јока и Митра; а Сава исто три: Ђура, Марка и Вука, а тако исто и Тома три: Пера, Рада и Јока. Станко Стіенов имаше три сина: Стевана, Михаила (Мирка) и Данила; а Јоко Стіенов три: Драга, Пера и Николу (Крпа). Најстарин син Сава Маркова Ђуро би наименоват Митрополитом Петром наслѣдником и послат у Русію 1824 г.; но овај се одрече владичества и господарства, па тако приѣше наслѣдство на среднѣ сина Тома Маркова Рада, кои у монаштву прими име свога ступца — Петар; али га народ зваше једнако Раде зато, што народ нећаше да се његово име мѣња са светіем. Други син Сава Маркова, Марко, имаћаше једног сина Крста. Мирко Станков имаћаше једног сина Николу; а од Јововіѣ синова имаћаше Драго четири сина, Пера два, а Никола (Крпа) шпшта. До 1856 г. било је ожењѣне: Два сина Сава Маркова и један унук. Од Стіена Маркова бѣше 6 унука. Од Тома Маркова неоста нико, а и он имаше три сина: Пера предсѣдатељи сената, Рада влдику. Јоко (Пико) пошбе на Трахову 1836. Токо имаше пет унука, али су му сви помрли у млађим годинама.

Од најстаріег сина Шћешица Петрова Дамяна а најстаріег брата владике Данила потече наслѣдством кућа Перовиѣа; ер како што је наведено, Данилов син Марко имаше четири сина: Стіена, Петра, Сава и Тома. Од Сава и Тома нема данас никога, већ само од Стіена; а Стіено је прабѣд данилинѣм приногорском Господару князу Николи, а тако и синовима Драга Јокова и Пера Јокова.

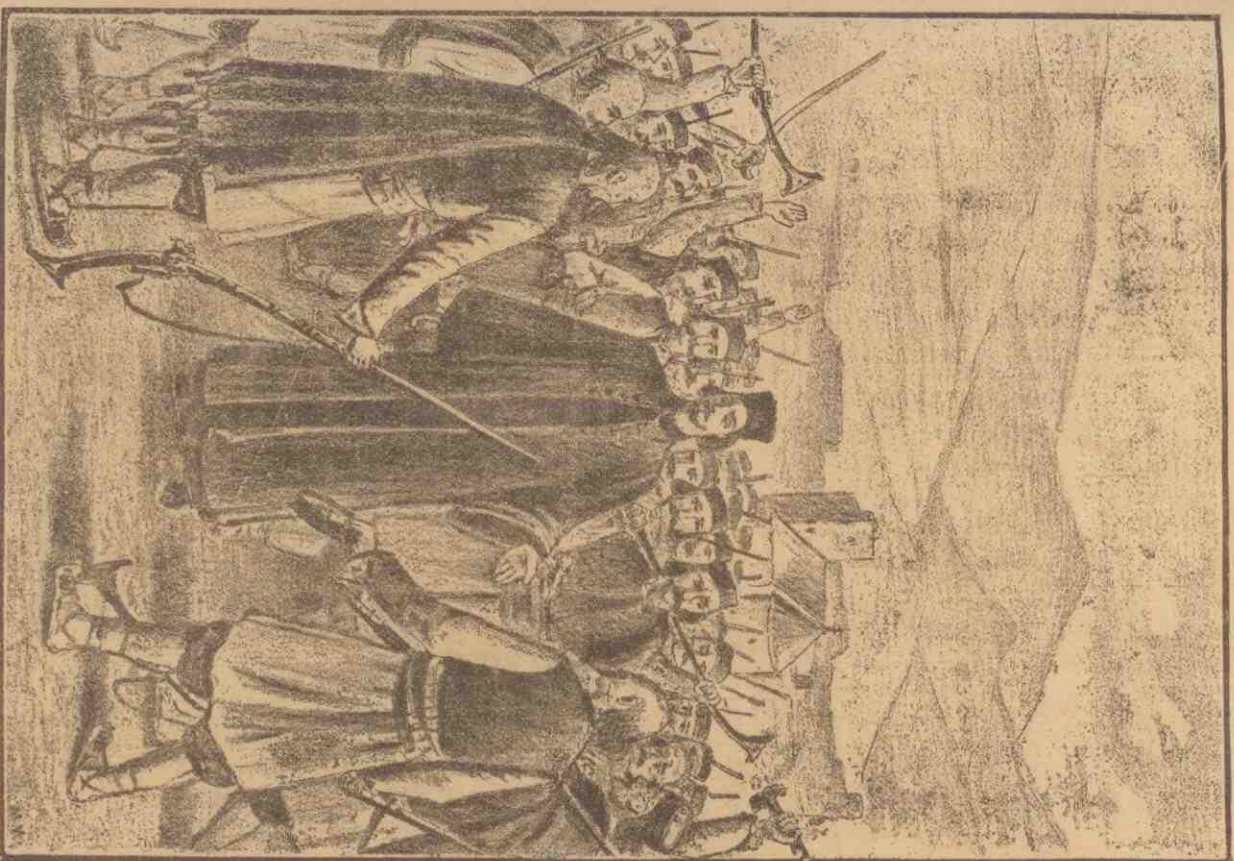
Владика Даниге бѣше јонак и даровит. Оснивајући магу, али јоначју и на јоначим рукама државу он је имао шире погледи на будућност оне землѣ, на њѣну управу и наслѣдство. Он први, а за њим сви остали знали су паћи и спремити себи достојне наслѣднике и то све у монашком чину и то је ниго правилно кроз прошпа два вјека. Даклен владика Даниге не само основатељ данинѣ владикоѣ куће, већ је он основатељ прве независне Сръске државе, прве Сръске слободе и самосталног Сръског живота.

III
ИЗБОР ЕРОМОНАХА ДАНИЛА ЗА ГОСПОДАРА
ЦРНЕ ГОРЕ

На годишну дапа после смрти Митрополита Сава, родом са Очинића (1696 г.) оставши Црногорци без своје архиепископа наместе да бирају себи архиепископа. Зборове држаху Црногорци два пута у години: о Ђурђеву и Митрову дну. Овај пак гаварски збор био је на Ђурђево дан (23 Априла) те исте 1696 г.

Петиньски пострижених Данице тад Еромонах нагазаше се тад на Петинь, а бѣше и виђен и стасит, великог узроста, пригладан, рѣчит и побожан. Он се допане свиѣма гаварима и брзо се сложи те Данила изабери за свога господара; али тај избор не био Данигу по вољи зато, што је и ако још млад предвиђао тежко бреме кое прима на себе. Гавари, кои га изабраше, склониху га да се прими тежког бремена, да буде од користи и вѣри и сиромашном народу. Тако црногорски гавари изабраше себи господара, кои ће оправдати њихову надежду, њихово повѣрѣнѣ, кои ће да обнови разорене богомогѣ, кои ће да пробуди дух истините Христјанске љубави, а да употреби коначке мѣшине на обрану вѣре, имена и людске слободе.

Дом Петровића Његош избором Данила за господара онај исти дан, кад Петровићи славе Курно име уѣднѣва две славе у едан исти дан: а те исте године Петар Велики, цар руски, освоио је Азов, чему се радовао и владика и сви Црногорци, па је и ово била и слава и радост за њих Петровића дом слави свое старо курно



ИЗБОР ЕРОМОНАХА ЗА ГОСПОДАРА ЦРНЕ ГОРЕ

име, а на исти дан и избор гласа свое породиче за господара Црне Горе, кои надахнут ином душевном снагом постаде и основатељем даванихъ владатеља куће Петровић Нjegoш. Кад та изабраше главари онаге огань из пушана кличући и пљиваючи руку младом господару: „У добри час и еребан нам био!“ Сви су се радиовали избору Данила за врховног господара и гледаху са удивленјем како се у вигниш заблеста сивн курт над главом младог Господара, а зачу се дивна божаствена пјесма: „*Вадгословенъ гради ке нима Господнкъ.*“

Ово е први Господар црногорски послѣ Тура Црновића. Али немојемо заборавити, а да неспоменемо да е положай владише Данила између своју црногорске и зетске господара био најмучнији; али и најсипији, ер се у пљвовом лину сјединише двје највише власти у земљи: да управља и привом и народом, а овјем спавнѣм на основу еванђељске науке да сиви душу и срце браће Црногорца, да пробуди и утврди у њима дух вигентва, да обнови у њима любов к својој вѣри.

Овај млади господар повинуюћи се вољи и жельи горске юнака, рјени се, да пнљима заедно дјети зго и добро и да за образ людскн, за понтентъ свое и свое браће и за ерећу и славу будућег царапта, за свету православу вѣру — не жали ни живот свой изгубити. Тако то ондашњи Црногорци изабраше господара, у коем познанише истинитог и неустрашимог вођу, смпреног и духом даровитог богомољца и господара из старе вигентке владетелнске породице.

Ми неможемо имати довољно рјечи, којема да изкажемо нашу праведну и достојну благодарност овом господару надареноме промислом невидиме силе најплеменитим врлинама. — Ово е она сипна звјезда, коя се тога дана появила на небу оног врлетног завичая, коя ствараше и створи нови пут людском животу, коя рупни туђу надмоћност, коя се била углакала у оне криваве крише, коя подиже разорене богомољѣ, коя спасава христине душе, коя оживљава старе усомнене и подвиге ербоког вигентва, коя буди дух и врлина и юнапта старе ербоксје юнака. Та сипна звјезда потгъ сипније

страдања и поразя, она баци свою благовторну сипност на Данила, па му оевѣтљава пут правичности и истине и велике славе и препорођења уславаног му рода и завичая. Од те звјезде проејине зраци млнне и зраци радости и надежде на твипшу будућност и за остале Србе нагазваше се тад под туђинским притиском.

У тешким и мучним данима появио се овај дивни горски снп у кршевитом мјесту, а угамгън без иче поноби, окружен своим злогтворима и света свога угнелѣног рода. Свѣзго и юначки развиј овај владика Њрсташ барјак под кој прикупили тогу и многострадавашу сиротиню у којој јон и тад тецијаше юначка крв; али по невољи прје нѣта не бѣше майка родила юнака кои ће јој разипрати живце и жестоку крвну подмладити и упріебити иету на корист, славу, спасентъ и бољо будућност свога народа, свога имена и свое вѣре, па да негину само за туђина, већ за оно, што е свему свјеу најипије. Овом владичи бѣше главна брига да обнови богомољѣ да се у њима и он и Црногорци Богу може, да признава светог духа, да буде нѣму и свјема у поноби, да измпри закрвљѣну браћу на основу еванђељске науке, па онда препоручивши себе и свое Црногорце Богу, те тако са бољким благословом да одпочне отискивати туђа барагана у оног врлетном завичаю, да разгонн нагушгене облаке над тнездом и колјевком юнака.

Она шака люднх, што су са Сташипом Иванбеговиѣм измѣнили праѣдоевеку вѣру и постали Мухамедовцима, ниеу му бигн, кано се говори немилн, ниши се он од њнх боюо, што и недолицује оваком великом духу, већ е он мислио, да се у едној богомољци сви заедно и сиюжно Богу може па да ће онда бити такви и на юначком меддану са осталом браћом.

Иван бег, за коел и данас зна сваки Црногорац, стечао е био доброт гласа и оставио безсмртнн спомен у своје народу, подигао е био на Цетинъ и богословно, ве су се млади Црногорци спремали за свештени чин. Та се богослови по нестанку Црновића нје могла обдржа-

вати онако како е одредјо и основао био нѣн основатељ; а 1690. г. пропаде и црква и дворови и наука у закону Божијему. Од тад ограничи се сва наука на манастирске свештенике, а манастири постадоше едином узданком и огњиштем одкуда се црпише и ширише по народу све врлине людске. Земља е остала била без реда, без управе; закврвни се између себе, нико никог не слуша, сваки оће да е неограничен господар и самовољан и газане онога, кои е инокосан. Тако нити бѣше реда нити закона а укротити ону и онакву крв, било е теже него ли изтријебити или повратити у крило праѣдовске христинске вѣре Станишше незнатне присташце. Кад ово све знамо, онда се може сваки представити, у каквом е стану била Црна Гора и давнашнѣ престоголно мѣсто Петинѣ оног дана у кои е бират и изабрат први господар и основатељ династје Петровић Николи и државе у Црној Гори! Иванбегова богомоља и господарски двор, митрополја и Богословија све то бѣше у развалинама, нестало учioniца, а нестало и творца оне дивне и користне праѣвина. Петинѣ е до 1690. г. представило успомену задужбине честитога господара Иван бѣга; Петинѣ бѣше извор людске врлина, разсадник и чувар вѣре Христове, огњиште обране живота и людске слободе — све е то било на и уснуло дуговѣчним сном. Петинѣ се претворило у пустињу, у којој се побожни богомољци Богу молише, међу којима бѣше у тој години и млади Еромонах Даниле, кои се одликоваше и у молитви и у свему од остатје богомољца; Петинѣ бѣше развалина, над којом млади и юначки преобразоватељ Данил рони сузе жалости на тема петинским развалинама кано пророк Еремија над развалинама Ерусалима, моглеи се милостивом Богу да му даруе силу духа разумна, да га умудри и укратиш, да му поможе обновити Божиј храм у коем да се он са браћом Црногорима Богу моли; да пробуди сном обузете духове, да Црногорце напои духом истините и спасавајуће вѣре и узаймне братске любви, да пробуди у њима дух величества, а опоминајући их на славу и величину Србску и на славу врлетног заштитца.

У колико е једна и чемерна била по Црну Гору година 1496. у којој се появио братски раздор, а тај створио пропаде владајућој кући и слободи и државној независности; у толико се ова година (1696) появио и свѣтлом и вѣном за будућност не само оне стране србског народа на нашем крајнѣм југу, већ и по све остале Србе; а Ђурђев дан ове године овану е у сјином и највеселијем руменигу, кога слави србско дожививши овај дан давнашњи господар и потомак те прослављене куће, чему се радују сви очеви и майке, сви синови и све сестре овог горског и юначког мѣста, радују се и сви остали и честити Срби, кои знаду цѣнити юначка дѣла и заслуге изврстне мужева за давнашнѣ србско и самостално станѣ велине Срба, не само по урбѣном братском осѣћању, већ и по убѣђеном признану, што е тај знаменити владика Данил показао свему Србству и осталој свѣту, да се у Србству, и ако е пропаго царство на Косову и независност Србске државе, још налази живота и племенитог осѣћања за Србски живот и напредак и нѣгово васкрснуће.

Са правом може се рећи, да ће ова знаменита светковина наћи толико одзива у сваком Србском срцу, зато, што е на овом мѣсту подигнут огтар првој слободи србској. На ову шаку народа у овјека горама, коел е владика Даниле налахнуо духом страха Божијег, духом христинске любви, духом юначства и дао малогј прани србског народа велико име и леши глас, да за нѣга знаду сва остала славенска племена, а особито снажна Русија. — Овај е владика знагајо велику србску свѣћу, на коју бацаху свое погледе сви Срби налазећи се под туђинским притиском. Ова свѣћа свѣтли већ двѣсти година и она не догорела, она се само разлима и сјевага по свему Србству, будила иза сна и показивага пут србски и величини Србској!

Овај владика не настрѣдио нити државу нити државну управу нити богатство, већ е морало сам све ставити, подизати, пѣловати и чувати. Он е загледао само

развалину, затекао неслогу, мржњу и завист, крвогочество и дивљаштво, ушао сам у велики запитер самовољѣ и людске слабости и да не имао велики дух и одољивајуће јоначко срце, он би морао поћи у пуштиню у агуту Иваниче корита да се рани коріенѣм и да остане вѣчним пустињаком и да се само по учинѣном савѣту пред Божиим оттаром моли Богу света живота за одржанѣ вѣре Христове. Али є невидими промисао одредіо великог мучка на вѣни позив и на остваранѣ великог задатка по народ Србски.

ПОСВЕЩЕНЬ ВЛАДИКЕ ДАНИЛА

IV.



Приготовреки гавари желлии су да свог новоизбраног Господара што приє виде у достоинству архіерея; али су зато биле ондашнѣ околности непријатне и неудесне, а зато є онда била најудеснија најнадежнѣи Србска пѣска патриршија; али преселиванѣ Срба из Старе Србіє под патрирхом Чарноєвиѣм у Бесарію, шє било давно, па су Турци подозревали на Србеке православне православленике; ну не само што су гледали попрієко Турци оставше Србе под турекком влашћу, него су они били кивни и на Приготовреке зато, што су и они у то исто врѣме на позив Мечиѣа ратовали против Турака. Тако су Срби у Бесаріи, у Мгечаькой и у Туреккой устали били оружаном рукѣм против Турака на назив бєсара бєчког, єр є тїєка Србїма било обєлано, да ће се и њїма помоћи да обнове свою државу. Па су зато имали Турци основа да буду яче огорчени против Срба; а осим тога још и зато, што су оне землѣ у Старой Србїи остале биле пуште без народа, од чєта є и турєка држава имала штете. Тако Срби оставише свое најнигоме землѣ, преселише се у Бесарію, бє ненабоше ништа од онога што им є обєлано било, вєх су били и гонѣни и мучени од сванє руке тако, да су били принуђени селити се ма куда у бієли свієт, само да се избеаве од великіє мучка и топєни. Наипослєте они су се морали селити у Русію. Истна да су Руси лєно примили ове доселившє се патиниє, али онєт зато Царїца Елисавета Петровна тражила є обшнѣнија у бєчког двора зашто се тако тѣи Србски народ гони? А бєчки двор избѣгаюјќи єукоб са рус-

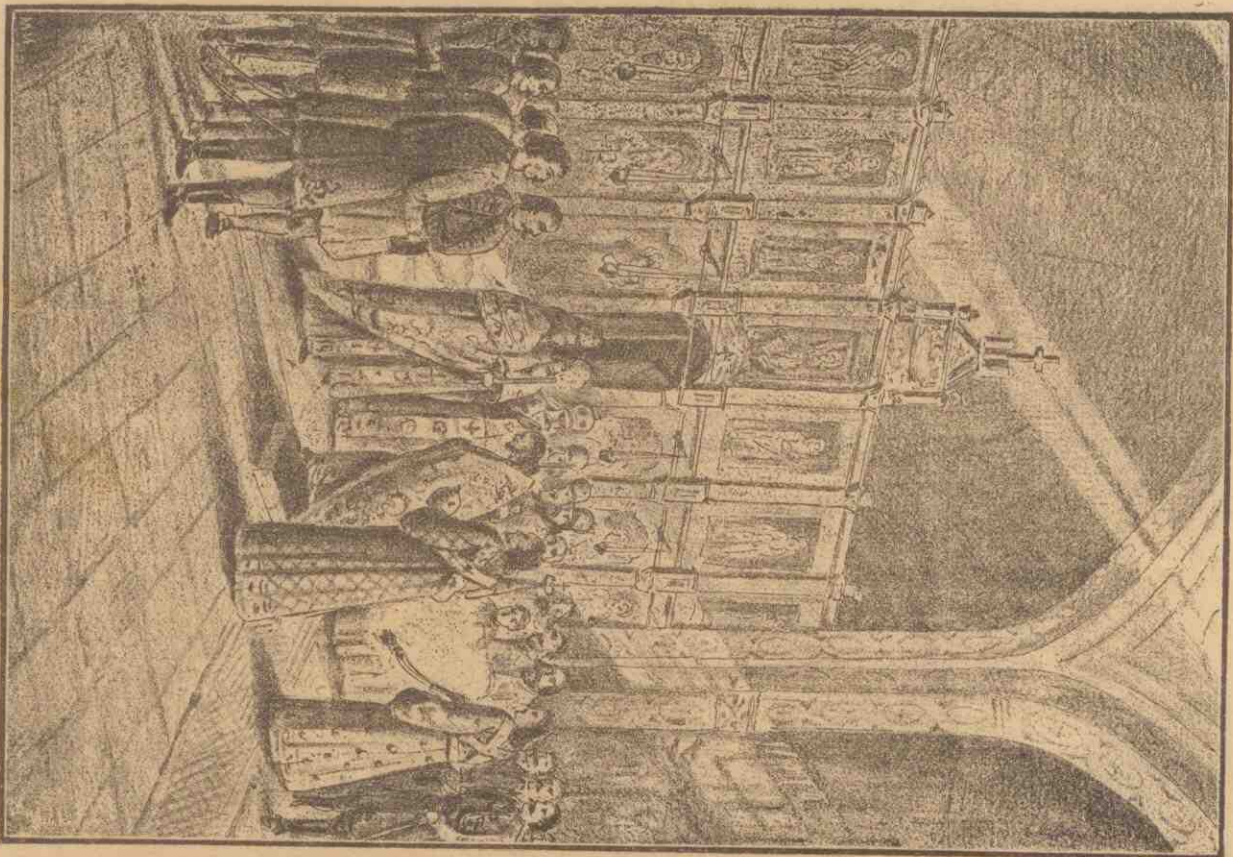
ким двором, почне меше поступати са Србима, те се тако обустави даљ преселванѣ Срба у Русію, али и Цесарја имага є труда, док их є обуставила од даљѣ преселваня.

Но поради наведенога новизобраши црногорски Господар Данил морао є чекати четири године на архiereйско повешенѣ у нади очекуюћи бољѣ околности; а најпосліє би принуђен поћи у Унгарию к Србском патрирху Арсенію Чарноєвићу у Сечую ради Хиротонисаня за Епископа.

Срби су били вазда ратовоборан народ; а бечки двор знао є вазда ту ратуу врлину употребити у свою корист; али тай исти двор у том истом времену и зараше од тог нашег народа, па се постара да им осуети могућност за осипванѣ Србске државе, те им одузме njihov изврсног вођу Гаурѣа Вранковича, кога є био милопомазао патрирх левски, а бечки двор пошлѣ га навјечно заточенѣ у Ерру; а и патрирху Чарноєвића, кои кано глава свега Србског свештенства имаше у народу поврени, подориваше бечки двор и нагазаше га опасним, па да се не би налазио у близини пограничнѣ Срба, овіє најжешћіє бораци на юначком мегдану, уклони га најшпріє блзу Будима, онда у Сечуї више Мохача на десной обаци Дунава.

Ратованѣ Срба против Турака и преселванѣ Србског патрирху из Старе Србіє у Цесарію, штегно се одважало и по Црногорце, ер су и они заедно са Мгечинѣма ратовали против Турака, усљѣ чега є прошио онай дивни манастир на Петинѣ, задужбина Иван-бегѣ, а тако и његов двор. А бивши у том времену црногорски, Зетски и приморски Митрополит Сава Кагуљеричић, родом са Очинѣа, бѣше умро 1695 г.

Тако су младог господара Данила одма у самом почетку ереге неодолиме неприлике; па не знава ни куда ће ни како ће; али знаваше да се Србски нехки патрирх налази у Унгари, кои є онег родом Црногорац из Бача, те се крене 1700 године у Унгарию. Данил є прешао преко Далмаціє, Рвачке и Шлавоніє и Баранѣ и стигло у Сечуї.



ПОВЕШЕНІЕ ВЛАДИКЕ ДАНИЛА

Патріарх Чарноєвић радовао се што му долази по-возбрани млади Господар, да га он хиротонисше за епископа; али га у прве пројазеде за архимандрита. Зато се патріарх постара да Хиротонисањ младог Господара буде што свечаније, па е чиноудѣљивовао он — патріарх су два Митрополита: Еригетовачки Саватије и бачки Ефтиміе, и су још три епископа: Епиполски Исидор, Вршачки Спиридон и Зворнички Терасим и Архимандрит Јоаким. Ови су по црквеним канонима „напѣтем“ светоста духа епиполаско наших Еромонаха Данила достојним за архиепископа; а на Петровдан (29 Јуни) 1700 г. био е хиротонисањ за епископа. Патріарх пріе овог обавіо е својој пастви да ће се тога дана владичити млади црногорски Господар, па зато су се стекли била у Сечуји многа Србска властела, а тако и біело и црно свентенство, рано што вели Патріарх у својој драмати даној гад владичи Данилу: „И ѿ ниницѣ стравѣ нѣ амаа чрнѣцѣ и владетѣљ, и стѣ пречимѣљ кѣрессемѣљ; и притѣмѣљ црквеннѣмѣљ.“

Ово шіе біо збор обичног владиченѣ, те да су се стекли били люди из двоболитства, већ е то біо збор најодаборанин Срба, кои имаду осѣћанѣ за свой народ и за нѣгову будучиност, да участвую из тогле любви и уердности при владиченю младог црногорског Господара, да виде Србску уздицицу, да виде оног, кои ће да оживи србски дух, србску слободу и узоритост, да створи Србску државу; да се нагледаю творца нове србске владиче, да послужѣ добріем примѣром и узором свему србству; да се нагледаю оног сина од юначког колѣна и смирена Богомолца — Господара, свѣжакѣ се старе Србске Славе, и старіе Србскіе юнака, па и најповиѣљ васкрснѣћа Србске државе, а и тужног заточени свога вођа помазанѣна Јенота, кои е претво біо да створи србску државу; да виде и свога патріарха удавѣна из ерешце свога народа, пререна и скоро заточена. Све ово покрѣпаніе наемента ерца честитіе Срба да увеличаю радост младом Господару црногорском, да га пожељте, шта они од нѣга очекую и чему се надаю. Ти су Срби у својој невољи и патњи били уѣврени, да ако обавя сунце людске слободе оне гоге горе, у које су се склонили Косов-

ски юнаци, да ће то сунце бачити свое благотоворне зраке и на све Србство. Гледајоћи ти Срби у младог црногорског господара, — у нѣховим лилама покрѣпаніе се чиста србска крв, ерца нѣхова осѣћаю радост, ер га виде стасита и узорита, онтра погледа а одважна духа, кои дае знаке иче разборитости и да е у станю да пробуди и оживи Србски дух, да овакаки србску мишицу, да оевѣтѣ србски образ и да оснуе на студеном камену снажном мишином србско огњиште, кое ће своим малим огњним пламеном свуда загријавати и будити србска ерца. Добри Срби, мученици у туѣнини, уморени очекиванѣм празне надежде — діо сузе радости што су Црногорци после 200 година стекли и изабрали Божим надахнућем мужа достојна, кои ће тѣшити србску сиротиню са чистом вѣром и поузданѣм у свемоуѣта Бога и бранити Христовим знаменом и оптрим маѣм све оно, што е србско и чіем се остваруе славнија будучиност и да се покаю Косовски юнаци.

Овако су онда осѣћага сва племенити и родолюбива србска ерца; а овакѣ истинити и свесрдни благослови прабаху младог Господара своју честитіе Срба, кои желе оновљивѣ и васкрснѣће србске државе, кои незавиде оном гореком юнаку, оном Господару, кои налага огань у кривом кршу, кои ће подгривати душу и ерце своју остатіе Срба, већ се радују и жале му од свега ерца унѣѣха у нѣговој светой борби за србство — за крст чистни и вѣру рипшанску, кои носи у себи зачетак обште србске ерече и славе.

Патріарх Арсеније, како рођени Црногорац, знаваше сва она мѣста, коя спадаю у зетско приморску архидіецезу а кою е основао први србски просветител и светител Сава, па е све то и означіо у синѣли — даној владичи Данилу: — Црна Гора, Трбављ, Паптровиѣ, Крвоге, Дупитица, трад Бар и Сладар, трад Упин и Подгорца и Жабљак, Зета и Буѣчи, Васоевиѣ, Вратопожѣли, Пипери и Вѣлопављѣли. У Синѣли назива се: Скендериси и Приморскѣ.

Од тад подписиваше се владика Данил : Митрополит Скендерјски и Приморски ; а за њиме стјдоваше владика : Црногорски, Скендерјски и Приморски, све до владике Рада. Незна се зашто је владика Раде измјенио овај наслов своје предака, на се подписивао : „Црногорски и Брдски“.*)

*) Може се предпоставити, да је ово учинио владика Раде из две причине : прво зато, што је он продао Тресари два црногорска манастира Под-Манине и Станџиће, а друго зато, што се он није придржавао строго архјерејског чина, нити је пак марио да упражњава своју архјерејску дужност у онема предјима, кои су подпали били под власт двоје сувјерне туринске државе; али је тим не само славила и скраћивана власт скендериске и приморске Митрополије, него је славила и она душевна вѣа свега овог народа овој независној србској држави.

V ЗЕМАЛСКА УПРАВА

Повративши се владика Данил из Сечуја у Црну Гору, осјѣћао се снажнијим, а духом ведрим старао се да створи ма и најмано земалску управу; ер по одлазку господара Ђура Црнојевића нестало је било оне старе србске управе; а Црногорци су провозили живот понавине у самовољу. У прве су Турци заводили своју управу, кој је трајала ни пуних тридесет година; а затем настаде невоља самовољу, којом се користеше Млечини, те почну подкупљивати црногорске главаре, да се може шњима користити за времена рата против Турака. Ова западна пултика била је штетна по Црну Гору, ер се много црногорске крви пролијевао против Турака у корист Млечина, а за себе нит су нита извозили нити добили. Млечини иче главаре црногорске одликоваше и новчаном помоћи и насловом гувернадура, тако да су они из погале разполагали у Црној Гори кано неком својом својном.

Изгинути овакав одомаћен угљив Млечина у Црној Гори није било лако владци, кои није знао на коју ће се страну прије окренути, шта ли прије предузети. Тако је владика затекао Црну Гору у стању управо безвластности — и самовоља имаше тад највећу власт у Црној Гори. Наш народ, кад нека ко шњиме по нјеговом духу и обичајма да управља, онда он постаје самовољни; а кад дође строгу и правичну управу, онда се он тој лако покорава и врши редом све оно, што му се заповједи.

До владике Данила овладао је био у велико Млечачки угљив у Црној Гори. Уношени Млечачки новци у Црну

Гору преко црногорскіе главара, а тѣм су се само троваги Црногорци, а то е шло у корист Далина и осталие црногорскіе непријатеља, біо е начин да они задобију црногорскє главаре за себе, посредством коіе савиљуху они Црногорци на ону страну, коя е корисна била по Мачеѣ.

Главна мисао владике Далина бѣше управљѣња на то, да народ утврди у христанској вѣри, у тој првој и главной людској врлини. На овоме основу подизао е он нарављеност и широме државну зараду. Он е често сазивао главаре на збор, на коем су разбирате мачѣ и веће зајевине, ту су се завађени мирли, или им се преубѣђавало, ако ніесу пристали да се на діено помире.

Свако племе имаше свое главаре и то: Сердара, войводу, кнеза и бариктара, кои су обично били чланови суда, па су судили по души и савѣсти. Ови главари, а усдно и судіе, кад непријатељ нападне ма на кои край њихова отачаства, били су они први, кои су позивали остале Црногорци на обрану вѣре и сигурности живота народа. Ове судіе ніесу имале никакве плате; али су умали глобу и діелили њеу међу собом. За све обичне сгрѣхе кастиг се састово у глоби; а за већа преступлени биге су смртне казни, кое су они сами изрицали, а те извршиваше кривчево братство или све племе. А највећи степен суда біо е владика, кои имаше діела у сваком суђењу узималоѣи смртну преуду, за кою се осѣћаше владика ненадјекним и недолжнуоѣем његовом чину и позиву.

Владика даваше наредбе за сваку работу или шимено или усмено преко тѣ главара. Тако се радило како у мирно тако и у ратно доба; а Црногорци радо су се покоравали владичиној преуді. А у свіема званичнѣма дужностима, било е понајвише свѣтительство, кое се придржаваше вѣрно и усдно вѣре Христове; а Црногорци и у напразнузданіем стану божли су се Бога, па тако само са страхом Божиим било е могуће одвратити их од злог дѣла и екзонити на мир, ред и послушност. И ако е владика имао при себи кагуѣра, али опет зато писаше скоро свако писмо своіом руком.

Владика бѣше принуђен држати при себи више мача на свој тронак; а ови мачи сугужше вѣрно владіку, а били су и обраном за земальски мир и ред. Ове мачке узимаше владика из болѣје кућа, па наглазеѣи се при владичи они су се одликовали своіем добрим владѣм, а и самѣм гласом, уз то и јованитвом надмашавашу друге. Они су добијли рану и обего од владике, а тако и нешто плате, па су зато и били искрено привржени владичи и готови у свака доба учинити све што владика нареди.

Овај владика поиграј осталие домаће неволи бѣше у непрестаной борби са спољним пријатељима, ер он нореди његовог ватреног духа и тежнѣ да оставари оно, што е било саранѣно пре двѣсти година, па зато ніе біо нити могло бити по бѣди нити Турцима нити Мачицима.

Тежко е било владичи Далигу завести стагнио земальску управу у својој новооснованой држави, ер е біо непрестано узнемириван поради његове самостажности, па е морао непрестано ставити са своим Црногорцима са запетом пушком у рѣци. Да се види то његово двѣх тешко стани, навѣшѣмо нешто да се види, да ніе пропта ни една година у којој ніесу били нагазати Црногорци, а особито од еврање Арбанѣ.

1701. г. Тав паша удари на Црну Гору, а Црногорци ничѣм спреми, одуштуру се навали, а жене и ѣна станиао се на Браѣѣ и у Поборе, а Грѣлини крѣчу се у докоѣ Црногорцима. Овај Тав паша ушао е біо у Црну Гору су 3000 Арбанаса у намери, да наћера Црногорци плаћати данак и на покорност Сугтану. Тако пише те године провинцијур которски Баргого Мора, кои зашпрате од овог турског нападаѣи; али е и ову силу сугзбіо владика Далик.

1702. г. Ода Верди паша Махмут Беговић пише Волици у Котор, да ѣе он да удари на Црну Гору, па му препоручуѣе да непушта никогат од Црногорцата у своју земљу. А тај паша крене се из Скадра у Октобру су 6000 Арбанаса да покори Црну Гору и Грѣаль и да у њих узме данак. По Сугтановой заповѣсти требало е,

да се наплати од сваке мушке главе по један цекин. У истом овом времену крв се Црногорци и Пантровићи, што је за владикѣ била люта невоља: бранити се од сповишњег турског напада и мирити закрвавну браћу! Али се владика био тврдо рішио: или бити независан или главу изгубити, нити оће да прими тескере нити да плаћа цекин од мушке главе.

Ово владичино одушпранѣ одзове се и у пограничним мѣстима турске државе, а особито у Ернеговини, па се тако одутру и Ернеговци од ріке Таре па до Утова да не примаю тескере, а тако исто учине и Грбљани.

1703. г. договоре се: Никшићи, Дробњаци, Пивљани, Бавини, Рудњани, Поповљани, Требинјани, Двојинјани, Риђани, Рогчани и све остале кнежине да убию пашу Кесића, док дође у Дробњике, а да о томе ником нипшта не говоре. Они се сви састану у Бијелу, па се договоре, да ноћу убию пашу и брата му, а паша се бѣше кренуо да казни оне христјане србске вѣре, кои су били пристали уз ове да не примаю тескере. Они одиша убию пашу и брата му па и остале Турке; али од обета не узму нипшта, — само Никшићи и Дробњаци скидоше му такум са коња. Турци се почну спремати на овету, и оће да ударе на Србе; али се они договоре, да ако на њих наваги велика турска сила, то онда они да бѣже у Црну Гору или у море. Даген под овим владиком створила се Црна Гора прибѣжиштем страждоћој браћи Србима.

Покунѣ Ода Верди наше да принуђи силом оружја да му Црногорци и Приморци приме тескере, по којима да плати Порти један цекин од мушке главе, разбио се, па онда јави Грбљанима да ће се задовољити ако му даду у име тескера 280 цекина. Ово је било 1704. г. па и тад Грбљани несу били под млетачком републичком, већ су били исто кано и Црногорци и ширма заједно били под једном управом државне власти. — Млетачки провинцији котореки жалити су се дужду против владике Данила да он мути по Грбљу, да га задобје за себе! Ово се питањје по жели републичке не могло рішити зато, што је Грбљъ вазда био црногорскје и зетскје господаря и ко влада Црном Гором тај мора владати и Грбљом.

Тако и са те стране видимо владикѣ Данила у теинкој неприлици, да се мора борити и са латинским судом, кои оће силом да присвои црногорско Приморѣ. При таквој светраној борби тешко је било владичи да развје и поправи државну унутрашню своју управу.

Владика је и мислио и радио на томе да оне землѣ, кое су од давнина биле у заједници са Црном Гором опет да их спол са Црном Гором. Знанахте и владика Даниле да и море има велико значењје по свазу државу. Владика је имао у виду и Браће и Поборе и Манне и Грбљъ да задржи у единству са Црном Гором; али су Млечићи имали свазовѣз средства у рукама па су настали да ове землѣ присакупне својој власти; — те зато су они мрзели овог владикѣ, па га поради тога представља которски провинцијур кано неограничена господаря ове землѣ, кавезуюћи га јогунастим, честолюбивим, и да је турски непријатељ, да не велики пријатељ дуждев. Али му признае лукави Латинци да има вѣштине па и зна да се користи згодном приликом. Млечићи су шенили владикѣ за јачу снагу и да има великол углива у земљи. Нѣму — владичи — приписују да је он узлио Црногорцима добав и приврженост к Русији, па веде да је то штетно по републичку. Дакъ веде ово: „Владика се огорчио против Млечића онда, кад су Турци уступили републичци Грбљъ, Поборе, Манне и Браће. Он се не устручавао да посеје сѣме раздора у овим новодобивеним обштинама. Он је своим отровним річима и улапљивањем непрестано радио да их придобје за себе.“ За тем предлаже провинцијур, да би требало употребити сва могућа средства против овог владике. А вели још и ово: „Треба и поштувати и њим клано и прие и ласкати му и давати му надјежде.“

Владика Даниле био је учио све оне србске землѣ, којима владаху Бајошићи и Црновићи. Он осипвајући после пропасти србског царства прву србску државу у врлетном завичаю, помпшило је и на србско Приморѣ, па се домпшило како да задржи Браће, Поборе, Манне и Грбљъ. — Млечићи су умѣли својом вѣштином истипити Црногорце са њиховје Солда, па после и из свега

ныховог Приморя. Мгечићи окривљиваше владичу, да је он мутіо по споменутом Приморю и да су се отуда изродили биле немири. Овакви су се поиви показали после Пожаревачког мира, ер дотлеи ови Приморци знали су за власт и управу црногорску; а кад су дознали да су покарвачким миром предати Мгечићима, позвали су се немири; а то је са свим природно, да су Приморци више желели да им заповиједа црногорски владика, него ли Мгечка република, па по томе владика Данил ніе имао потребе да мутіи. А најпослеіе владао ма ко оніема обити-нама, погледи овіе од старина Срба биће непрестано управљани на Црну Гору, а особито Грблици, Побори, Браћи и Маине, кои се ни у чему не разликују од Црногората, већ су задржали и поинио и све обичаје црногорске или богъ рећи старе србске.

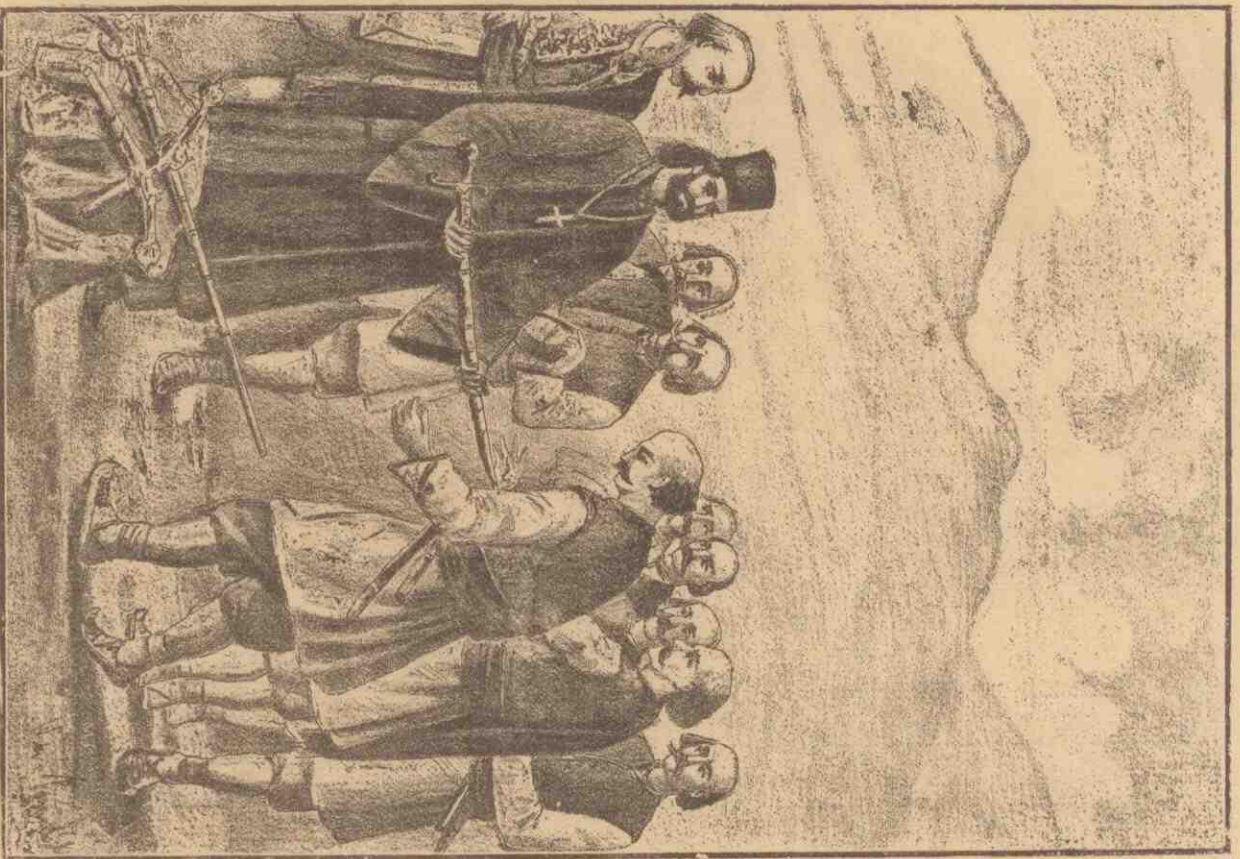
VI

ПРОСВѢТА

О просвѣти онога времена у ком је почео владика Данил оснивати самостајну државу, слабо се има шта говорити. Опаданѣм и пронаданѣм србске државе, онадага је и пропадага и провѣѣга. И никога и богословја, коју је основао Иван бег на Цетинѣ, све је то било пронаго. Овај владика претиао је, да из разваљена нешто подине и створи; али су то онда била таква тепса времена да се борба продужавала непрестано за одржанѣ пудипиног бића нове државине.

Зато се владика Данил, поред упорне борбе против непријатељске наваге, старао, да народ утврђује у христанској вѣри, коју је први услов богѣт, срећниет и стајниет людског живота, зато је он у прве посвећивао свој труд на боломогѣ да поручене подитне, а онаге оправи, да им прибави црковније књига и утвари, што је он и чинио добивајки исте из Русіе.

И біега и прно свептенство учиго се у књизи само у манастирима, у освѣћеним пудипничким мѣстима, у којима се ори дивна анбелска пѣсма и молитва, у којима су и наши стари налазили и науку и утѣху у своим тепским и пуним изкушени данима. Ова наука у тихом и освѣптаном мѣсту окнјављивала је дух людскі, развијала умну снагу и подстицала на витенка предузећа. Ови свептенници и ако ніеу имали већег знања, али су били добри и честити Христиани и чували су православану вѣру и учили народ свему ономе, што му спасава душу и тѣло, и што му негда да буде туби роб. Оваква је кратка и ясна била наука тога владике, са којом је подизао и обдржавиао државну зграду и оставио своим насљѣдницима, чега су се сви строго придржавали.



ВЛАДИКА ДАНИЛЕ ДАРНИВА НЕТОРПНУ ЦРНОГОРАЦА ДА
ИСТРПЕВЕ ПОТУРЧЕВИКЕ

VII. ИСТРПЕВЛЈВАНЪ ПОТУРЧЕНИКА

Навршше се 200 година од како се средњи син Иван-бегов Станиша потуричио. Овај Станиша узео је више Црногораца са собом и одвео их у Цариград, бе се и они шњиме заједно изгурче, па е Султан дао и војску Станиши да одузме државу у свол старјел брата Ђура. Таквиѐм начином Станиша изгисне свога брата Ђура из Црне Горе, а потуричяши — мухамеданци погаше неким властнишима у Црној гори.

1706 г. Зебани су били оградили цркву, па најпрје замоге сгадарекот пашу да доупити црногорском владини да им негу овешта. Кад добио доупитенъ пашино, онда позову владику, да добе да им овешта цркву. Црногорски владика бѣше Митрополит зетски и приморски, па се не могло одрѣди да не побе и неизврши архiereјску дужност по христанском закону. Владика е одма предвидио, да шњиме добра бити неће; али како се тиче вѣгове архiereјске дужности рећи ће: Обу поћ ради вѣре и закона свога, па ако се и врнут небу. Он е отишао у Љшконогъ и освештао цркву; али паша погази вѣру, те владику везаше и дадоше му струкев колац да носи на коп обаше паша да најбе живог владику. Демтр паша завиваше дивном владици па обаше да га примора да се и он потуричи, те га зато мѣваше на еваке мукѣ и приѣваше и са самок смрти. Тако га даде паша обѣстити иснод пазуха и недаваше му ништа ести. Неки поп Воинко из Љшконогъ, жакже ако страдавоѣт владику, ер он е први и позвао владику да добе у Зету и освешта им цркву, па е поп подмићивао оне Турке, кои стра-



ВЛАДИКУ ДАНИЛА ВОДЕ ТУРЦИ ИЗ ГЪРШКОПОЛИ У ПОДГОРЦУ
ДА ГА НАВЈЕУ НА КОЛАЦ

жарине над владиком, те е тайно угазио к владници и доносио му по мало естива и подметао му свои рамена на кои би се опро владика, док би што загодио, а одморјо руке и пазише. Сва се Зета од овог укваснућа и жадлаше свога владика, па сложио заможе згоља пашу да им даде владика на одкупце; ер ако погуби владика сва ће се земља отровати и у нјој ништа родити неће. Али се Демир не даваше ни осолити; већ на могобу попа Бошка пристаде да ослободи владика, али да му даду за њега 3000 дуката. То е онда био велики новац. Кад Демир пристаде на одкупце, онда га заможе Зехани да више не мучи владика, а да га држи у тавници док прикупе и донесу новце. Тако се са великом мукком избави владика Данила турскот робовани, страшиног кола и горског мучени.

Турци допрате владика Данила на Риџку, ве им Црногорци даду благо, па допрате свога владика на Цетинџ са великим весељем, кличући: „Благо нама наше јерко сунце, кад ни те е срећа донела, ер како бисмо без тебе живјели.“

Кад се тако владика на одкупце избави из Подгорнице из турскот мученичкот робства, он још веома омазне на Турке и на њихову вјеру, па се риешн да потурченике пократи или побје. Зато владика позове неколико главара у манастир на Станђивиће, ве им разченицима имаду често неприлике. Главари се обећаю владци да ће они уложити Турцима, па се састадоше на Никольдан пред Божик да ће им уложити на бјеге поклате; али они главари преварише и Турцима неугожине.

Владика Данил бџише тврђ на риџи и што емисли неодоустане, већ оће да изврши, те он иза овога сазове главаре о Ђурђеву дну на Ловћен и ту се договараше да им се удари у госнобине пости или на госнобни дан; али и они неслџдоше уложити Турцима већ се винуше или како што пише сам владика: „И сви побоше и добоше, а Турци осеаше здруиво.“ Па не само што Црногорци неугожине Турцима, него се још многи Црногорци почеше турцити за мрто, кое им даваше подгорички наша. Ово е још веома мучило владика, видехи у томе још већу несрећу и раздор, клонехи се к коначној пропасти

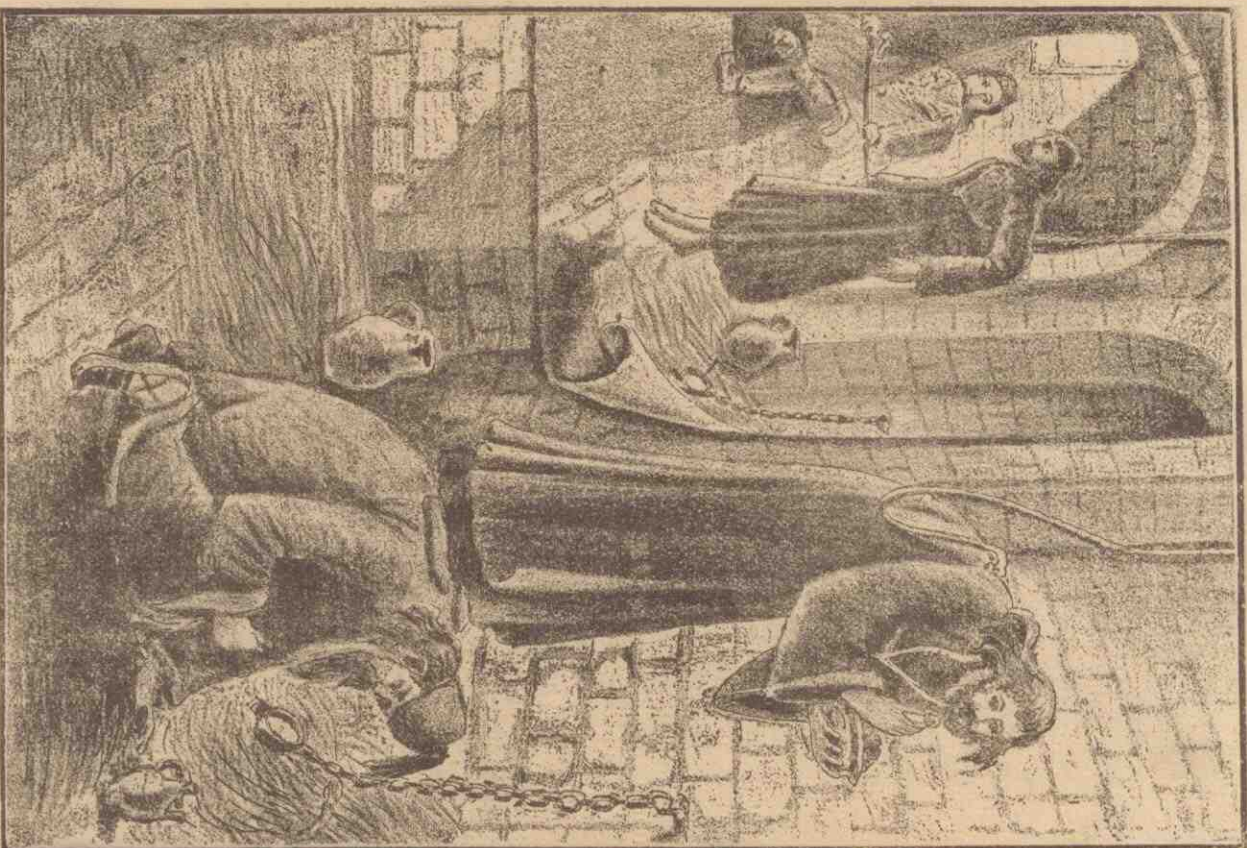
Црне Горе; али владика и у најтежем и најопаснијем стану не се дао поколебати, већ остане постојан у својој намјери, да уклони све оно с пута што смега стварано самосталне једине србске државе.

Кад владика виђе да Црногорци немио да уложе Турцима, онда он то, како што сам вели: остави стогати до нећељ светих отаца; а у ту исту нећељу чуе владика ће народ говори, да ће Скадарски Турци послије неколико људи да увате владика зато, што е он буніо Црногорце, да побію оне Турке, што су у Црној Гори. Дознавши владика за ту намјеру турску, он пошлѣ по Вука Борилковића и четри брата Мартиновића, на им исприча све, што се до сад радило, па ће им онда рећи: „Ако ви нећете побити ове Турке, што су међу нама, а ћу се маћ из Црне Горе.“ Али на велико његово чудо, одговоре му: Ми ваистину, Господару, не смејемо уложит. Таква су то онда била чудна времена, у којима е біо ушао дух људски, да се не назвај юнака, кои ће уложити Турцима и то незнатном бројо у Црној Гори, — и — тако нити ко говори ни ромори до јединот владике Данила, па да би у овјека људма пробујдо дух юнаштва за образ вјре Христове, даде им за оно вријеме и спрам стани сиромашнот владике обилате дарове: „Својо сабдо даде Борилковићу Вуку, а четворици браћи Мартиновићима, даде: јдном ћурак, другоме двје некеке пушке сребром оковане, трећему везену сребром шешану, а четвртом десет дуката. Они све то од владике прикише, па му рекоше, да неће нипошто уложити, што неће владика дати свое люде да они први почну; ер они између себе јдан другом невјруе, боѣћи се да јдан другог не издаду. Ето казве е узданице имао владика у оно вријеме! Али е владика біо изванредног духа, па не одступаше од онога на што се рјешіо, и зашто не преставао Богу се молити.

Из овог се види, да се и владика увјерио, да се нема на кога ослонити и поуздати; али стојише непомичним стубом у Црној Гори и имаше постојану вољу да створи у Црној Гори оно, што су вјковни рушили и кварили, па порушили и покварили. Али све те тепикоће несеу могоме ни збунити нити одвратити владика од вјгове тврде

намјере, већ он најпосіе позове свое момке: Вука Њвгуша, Станишу Велеговца и Марка Дуплианина, па им рече да они побу шњима. Ови момци одоше са оніема прѣма и они први уложише Турцима, те на саманьи Божји прѣе зоре удареше и побіше оне Цетиньске и Ђекитке Турке, кои нећеше доћи владичи да их покрену. При овој сјчи потурченјака біо е ранѣи владичин момак Станиша Велеговца: бѣше га пушка убила посред прѣіо, а нож посѣка по обіе руке.*)

*) Владика Данила написао е о томе у јдној црковној књизи на Цетинѣ ово: „Пишем я владика Даниле да се зна како Турке изагнасмо између нас 1707. годѣца. Прво, кад ме одкупише из Подгорице, скупили се неколико главарах црногорских у манастир Станѣвиће и ту ми дадохе вјру да ће Турке између себе изагнати и да ће им ударити на біеле покладе, а догобор чинасмо на Николдан пред Божји; али Црногорци прѣвареше, па Турке неудареше; кад я то виђех а опет се скуту се договоримо, да им ударимо у гоноѣине посте па сви побоше и добоше, а Турци остадохе адово, и још се почеше и виђех да Црногорци немио Турцима уложити, кад ним стогати до нећељ светих отаца, а у исту нећељу чуем же говори народ, да ће Турци Скадарни послати неколико људи, да ме увате зато, што сам буніо Црногорце да своје Турке побію. Како я то чуем пошлѣм по Вука Борилковића и четири брата Мартиновића у све њима кажем како е и што е и рече им: ако неће Турке побити, кои су међу њима, да ћу се я узем мого сабдо и дам е Борилковићу, а оніема четворици јдном ћурак, другоме двје пушке пеке сребрне, трећему шешану везену сребром, а четвртоме десет дуката; али они по свему горне мене рекоше, да неће нипошто, што им я нећу дати свое люде да почну, е се болаху они, да јдан другог не издаду, онда я довољем Вука Њвгуша, Станишу Велеговца и Марка Дуплианина и рече им њима, да они побу е њима и да они први почну бити Турке и тако побоше на Божји прѣе зоре и побіше Турке цетиньске и ѡекитке, кои нећеше док вац рани; али фала богородици не би му ништа него та она сачува; а бѣше га убила пушка посред прѣіоих и нож посѣка по обіе руке и буди слава во вјк Богу, кои нас чува од пасѣ вјре Амн.“



ВЛАДИКА ДАНИЛЕ ВИСИ У ТАВНИЦИ, А ПОД ВОШНОО САНДУТ ДРЖИ
ГА НА РАМЕНШМА

Ово е овако записао владика Даниле својом руком у едној црквеној књизи, на по овоме онда оудадаю све приче и нагађања о тако званом Вадњм вечеру. Сад видимо и знамо, да не хтје уложити први Турцима ни Вук Богривовић, нити четри (а не пет) брата Мартиновића, него три вјрне слуге владике Данила и у тој изгребѣ Турака црногорске нико непогибе нити се рани до вјрног владичиног момка Станине Велеговца!

Ово се догодило на Божић 1707 г. Даглен годину дана мучио се владика да нађе люде, кои ће уложити да изгребѣ потурченије црногорске из Црне Горе.

Изведена пѣсма о овоме свему догађаю нестаксе се са оним што владика пише; али е владичино за вјрованѣ.*)

*) Сабор чини хаџи-попе Јово,
На сабор е Зету окупио,
Па пошто е Зету окупио,
Овако е попе бесѣдио:
„Ой Зећани, моя браћо Драга:
Што хобејмо од живота свога?
Немамо цркве ни закона;
Но я погибе Лазар на Косову,
А клетизи прискочаше Турци,
Равалиште цркве и олтаре;
Орадисте све турске мунаре,
Но я велим, моя браћо Драга!
Окупимо ми мало пешкеша,
Да идемо Скадру кривоме,
Да молимо пашу злочестог,
Да нам даде турску бурдунѣю,
Да би мало цркве оградили,
Да би своју вјру придржали
Све Зећани кабул учинише,
И за пашу пешкеш приц завише,
Право пошли Скадру биегом,
Те пред пашом жабу учинише;
А пошто е паша разумио,

ер Турци имаду неку врлину, а то е, да су господари од свое речи, кою обе они да одрже. А Мгетачка република привадила е к себи Црногорце новчаном сродством. Она е знала и наћи и познати, да неки главари црногорски имаду више уплива у народу, па е зато и предузимала сходне мјре, да такве люде придобје за себе,

VIII

ИНОСТРАНИ ОДНОШАЈИ

Усамљеном владници Данилгу тешко е било одржавати добре одношае са иностраним државама. Такве су биле двије државе: Мгетачка република и Турска. Владика предпостављаше ову западно хришћанску државу, оној мухамеданској; али да се могло удесити, да се савез одржава са Турцима, било би од пробитачних последица,

Пешкеш прима, бурунѣтјо пише,
 Да би маго цркве огредали,
 Да вакоме свое придржаю.
 На отлен се натраг повратитише,
 Довиваше камене майсторе,
 Они маго цркве огредалише,
 И камене платише майсторе,
 На свое их доме отпративше,
 Па говори хаџи-поне Јово:
 „О Зећани, моя браћо драга!
 Ево бѣду саградиско цркву,
 Што е фавиде, што е ограђена,
 Она не боља но пелина,
 Теке не овештана црква;
 Већ да опет пешкеше купимо,
 Да идемо Скадру на Бовну,
 Да би смо га како умодили,
 Ен би ни хатар учинио,
 Ен би ни како доуштвло,
 Да идемо магој Гори Црној,

На Петинѣ владници Давиду,
 А да би смо нѣга умодили,
 Да би доша да ни свешта цркву.“
 Сви Зећани на то пристадоше
 Те за пашу пешкеш окупнише,
 Па се диже хаџи-поне Јово,
 С собом уве три четири друга,
 Пође опет Скадру проклетоме;
 Ту пред пашу они изажваху,
 Пред њим плачу и моле дино:
 Пешкеш прима, бурунѣтјо пише,
 Бурунѣтјо тако направише,
 У но добро поздравља владнику:
 „Чуй, владико, црни калугере!
 Я ти паша тврду вѣру даем,
 Доб, владико, Зети земљи равной,
 Да у Зети свешташ цркву магу,
 Ево ти е даем на поклону,
 Зету равну и Брда остала,
 Да им чиниш црковне начине,
 Да ти даю, што се погодите.“
 Отгаден се натраг повратитише,
 И добоше зараво на дворове,
 Зећанима право кажеваху,
 Те увеше танахву њемју,
 Те иѣху благом широкѣм,
 Док добоше на Рѣку магу,
 А е Рѣке на Петинѣ равной,
 На Петинѣ владници Давиду,
 Те му дасну подобише руку,
 На руке му бурунѣтјо даю;
 Кад е виђе владика Даниде,

што е и знала и умѣла све то новцем учинити. И ако е република јавно радила против користи Црногораца; али при свему томе, владика е имао толико разборности и државне мудрости, да он не могао на пречац кидати са републиком како са првом сусѣдном државом; ер немаше никог на кога би се могао ослонити да му буде од по-моћи у тешким данима, кои су се тад често појављивали.

Овако им бесѣди владика:

„Попа Јоне, јавна ти мајка!

Не вѣра тврда у Омера,

Ма ћу поћи да нећу ни доћи,

Ради вѣре и закона свога,

Док у огро зорица остане.“

Он е своје слуге дозивао,

Овако е њима бесѣдио:

„Хаурајте добра коња мога!

Е ћу ходит пут Ријеке маде,

А е Ријеке Зети земљи равной,

Бог да знаде, хоћу д'игда доћи!“

Слуге су му коњи опремили,

Оголен е пут Ријеке поша,

А е Ријеке Зети земљи равной,

У попа е конач учинио:

Сутра дан се Зета окупила,

И гивава варош Подгорица,

Свак да гледа владикѹ својега —

Владика им осветљае цркву

А д' е в' добро, жадостиви гласи!

Клагти Турци ухватише нѣга,

Свезаше му руке наопако,

Те га воде варош Подгорици,

Ту му маго руке попуштаю

У руке му стржев кодац даю,

На кои га мисле ударити.

То кад виђе Зета земља равна,

Зета равна и Брда остаде.

И гивава варош Подгорица,

Заплака се маго и велико,

И турска пултица онога времена била е незрела, саможива па и кратковида. Мѣсто, што е дошла узалуд њћну юначку снагу о крвави крш, да е ступила била у мирне и притјелѣке одношае, и оставила оومه народу зетско погѣ и морско приморѣ, онда би Турци имали до-брод и јоначког савезника против запада и живот осман-ског царства неби тако брзо пропадао.

Пашу моде и куме га люто:

„Немой, пашо, за Бога једнога!

Немой, пашо, изгубит владикѹ!

Немой Зету земљу отровасти,

Е ти нигда ништа родит неће,

А сувише изгубићеш вѣру;

Но ходи га врази на одкупе,

Уами блага колико ти драго.“

Пошто се већ песту досадило,

Ево га е врта на одкупе:

Три хиљаде жутога дуката;

Двје две владика Даниге,

Ону трећу Зета земљи равна;

А кад виђе владика Даниге,

Е га стави пашче на одкупе,

Он направил лист књиѣге биеде,

Па га шагѣ магой Гори Црной,

Црногорцем својой браћи драгой:

„Окупите ме не држете ме обе,

Продајте крете и канѣила,

И путре од сухога злата,

Све црковно дајте за ме блага,

А да би ме само избавили,

Из невогѣ на турског синѣра.“

То кад чуше браћа Црногорци,

Одмах су блага саставили,

Шћњиме иду на Ријеку маду,

Ту нашоше владикѹ Даниге,

Састаше се туна са Турцима,

Благо даше, владикѹ примише,

Вратише се адраво на Петинѣ,

Морали би и Турци признати, да су водили узалудни рат за прошле вјкове; а несу знали открити вланост и поштенъ срѣског народа. А владика Даниле мо-рао је подржавати пријатељство са онем суебѣдом, кои је био непријатељски расположен против Турака. Тако се владика не могао отрести Мечића, кои су непрестано били на опрезу и у страху од турске наваге. Мечићи

Ту владика дивно дочекуе,
У манастир браћу Црногорце,
Пак овако зборе Црногорци:
„Благо нама наше сунце врко
Када ни те срећа изниде,
Како ћасмо живѣти без тебе?“
А владика њима одговара:
„Ками ви је благо Црногорци!
Едан ваме, а девет су мене,
Тек се кмети умножише Турци;
Дашајте се неуздајте с' у ме,
Ако мене послушат нећете,
И ви данас тврду вѣру даем,
Већ ме ође видѣти нећете.“
Сви му они тврду вѣру даю,
Да ће они послушат владика:
„Но ни кажи, мили Господару!
Како би смо саде учинѣли?“
„И ћу вама казат', браћо драга!
Ево су се умножили Турци,
А у нашој магој Гори Црној,
Николско неће бити доба,
А дуду ће вашу турчит ђеду,
Те гледајте вашѣма очима,
Да им ништа помоћи нећете;
Него, дана браћо Црногорци,
Међу собом вѣру ухватите,
За слободу крвцу продават'
За слободу и за вѣру нашу,
Да с' бранимо од невјере турске;
Покљимо Црном Гором Турке,

су познавали дух и намѣре овог владике; али га несу волѣли зато, што је све, што је радио, посвећено било користи и будућности свога народа.

Турци су у том времену нападали непрестано на Црну Гору; а владика се бранио, али не би никада да му по-може, па ни сама сусѣдна република мечаџа. Од по-

Кои су се међ' нао уселили
На срамоту и на превару,
Бранимо се, не издајимо се
И Бог ће ни помоћ ако Бог да;
Ја не жалим фе ћу погинути
Ради вѣре и закона свога.“
Црногорци њѣму вѣру даю,
Вѣру даю и даю бѣлѣгу,
Бѣлѣга је мратинске покладе,
'Гаде с Турцим да заметну кавгу.
Маго прође и покладе дошде,
Не би кавге ни свађе никакве;
То кад виђе владика Даниле,
Побог се да га преварише,
Тере свою слугу дозиваше,
Одсега га к войводи Багрићу:
„Доб', Багрићу, с браћом твојом драгом,
Е имамо нешто разговора!“
Багрић зове Марка и Милоша,
И Томаша и брата Иване,
Сви пет поша к владци Данилу;
Листо их баве дочекива,
Пак им баве поучени дае:
„Што су наши стари учинѣли,
И слободу како су чували,
Док погубе Лазар у Косово!
Но кажете ми, о Мартиновић!
Камо ваше вѣре и аман'ти?
А кое сте са мном оградили?
До поклада кавгу учинили,
До поклада заметнути кавгу;
Ев' покладе не би другог гласа,

вратка или владичени владике Данила у Сечую 1700 до 1711 г. не било године да несеу Турци нападали на Црну Гору.

1711 год. поввише се Руси у Црној Гори. Ово бѣше жестоки ударац како за Млечиче, тако и за Турке. Владика Даниле и Црногорци стеклоше яка крила и онда

Но, леде, до жадносна гласа!..*

Таде скочи войвода Ватрићу,
Те му десну пољубио руку,
А овако нѣму бесѣдио:

„Чу ли мене, мио Господаре!
И се боим и страх ме е люто,

Ере те ме надат' Црногорци,
И бих давно заметнуо кавчу;

Но пет брата, што смо од Мартина,
Сви имамо нашу ћену магу,

А и наше старе родитељѣ,
Мили су ни ка цару цареви,

Хоте ни их потурчит' занато,
Па те молим, драги Господару,

Нај им мѣсто, па не жали наске.“
Владика им зато одговара:

„Слушай мене, воевода Батро!
Црногорци ако те изададу,
Би те они же и моа глава.“

На то су се они издвоили,
Међу собом савѣт учинили.

Маго профе, Бадњи вечер дође,
Сталоше се браћа на вечеру,

Надожише блажене палице,
Бадњикове па и бадњанице,

И уждише поштану снѣгу,
Пак се милу Богу помолише,

Великоме Ристову рођаству,
Да им вагда буде у помоћи;

Још донесе едну чашу вина,
Нацио сви у славу Божију,

И у славу Риста спаситеља.

владика починѣ угавити у отворену борбу са Турцима. Ови одиошаи Црне Горе са Русиом дадоше повода и Турцима и Млечичима да другиче мисле о Црној Гори. Али мудри владика и после несрећнога мира на Црну Гору, когет е морао закљочити велики Петар са Турцима, не се дао поколебати у тврдој вѣри и у поузданој у Русију.

Тад сѣдоше и повечераше,

Пошто браћа слагко вечераша,
Овако им войвода зоборио:

„Сад на ноге, мов браћо Драга!
Прифатите свиѣтло оружје,

Да идемо же смо углавили.“
Прифатише свиѣтло оружје,

На Иногор маго подѣ доше,
На бјелу кулу Мустафинѣ.

Ту бяху пет Тураках братах,
Пет Алибах седам Мустафинѣх,

Нвих поклаше и тридесет шиница.
Па огаден браћа Маргинићи,

Заравно пошли на Ђбучку село,
Нешто Турак и ту нагубили,

А л им више двоје жеце турке,
Они вичу да те с' покретити,

Некѣше их браћа погубити,
Но их воде владичи Даниду,

Владика их оба покретлю.
Још отод се браћа подигнуда,

На Дубовик село одлазила,
И ту неке погубили Турке,

И ту вика едно дѣте дудо,
Да се хоће покретити занато,

Тако су му живог опростили,
Но и нѣга владичи поведе;

Он га крети кано и остаде,
То све било док огри сунде,

Те освану Ристово рођаство,
Пак се браћа натраг повратила,
И нив подѣ нив Петинѣ равно,

И ако е владика стезао великог притегла у Русији, он опет не престано бити у пријатељству са Млечѣима; напротив он е са своим Црногорцима помагао Млечѣима при раговано против Турака.

Сви ти добри одношан и услуге владичине на крвавом мегдану несеу могли уобидити Млечѣи да имаду повъ-

Шемдуге чинић и веселѣ драго;

Гласе допаде владичи Даниаду.

Донедо га едво може мадо:

„Мушгуауге ти, драги Господаре!

Погубише Ингорски Турци!

А осталим и стрва се незна!“

Кад е бане гласе разуміо,

Сам собом е бане бесѣдио:

„Мили Боже, на свему ти фади!

Ваш весели што жуѣах одавна!“

У рјечи у којој се нађе,

Он е свое слуге сазивао,

Жениху краташне машкуде,

Те чиняху радост и веселѣ.

А ев' иду пет Мартиновиѣах,

И са њима Бориловиѣ Вуче,

Криваѣх до раменах руках,

Од весели, пак их срета бане,

Уштеао у бјеле цркве,

Те одстои Божу литурѣио,

Па изиде на бјеле цркве,

Две њима пића и естива,

Лепо их бане дочекивао,

Још их дѣлше даром дариваше:

Батру дае коња испод себе,

А Ивану двје пушке маде,

Две Марку сабљу на поясу,

И Томашу златну перьяницу,

А Милошу танку тьяланку,

Брешку пушку ситнога цесера,

Пак дарива Бориловиѣ Вуче,

И њѣм дае двје пушке маде,

рени у владичи, него су непрестано зазирали од њѣа, да ће им он одузети оно црногорско приморѣ, кое су они неправедно заузели били. А дахатински провидитур Петар Контарини у своем извѣштаю од 22 окт. 1729 г. пише између осталог о владичи Данигу и ово: „Са Црногорцима управља неограниченом влашћу владика Даниге, човѣк одвѣч честолюбив и јогунаст. Он е турски непријатељ по обвези свое вѣре, а не велики пријатељ ни В. Св. и ако е неке путе долазио са својом честом у помоћ нама у намѣри да нам помаже, али и да проживи на наш рачун. Он поступа врло вѣшто, показујући на вид да служи В. Св.; али нечини никакве штете Турцима (ово изгледа одвѣч нечесно и пакостно и по томе, што се зна, да до њѣа не ниго био жешћи противник Турака) и он са извртанѣм вара обје стране (т. е. и Турке и Млечѣи) а извлагчи за себе личне користи. Користећи се неограниченом влашћу у Црној Гори он е постао необходимо потребан за еусѣдне државе. Подбадан рускіем златом*) (дал' его ді Моссовитти) он е уліо Црногорцима любав и приврженост руском цару на штету Млечѣа.“

Самокресе по од четири града,

А међу њих мерцангли ханцара,

Нек душмане све когѣ и пара,

Нек их бје, да их ниѣ не,

Ка му браћа, дружина уздана.

То све бидо, кад се и чинило,

Покојнема душевно спасенѣ,

А живіем заралѣ и поштенѣ.

*) Тако то Латини и онда па и данас непрестаю окривљивати Русију, како она просилѣ свое злато по Црној Гори и у таквом степену, да су њѣма били подмићени сви Црногорци; а послѣдовагелѣи дахатинѣне, кои за свое личне користи журку вую све народне интересе, стараноји се по улутству непријатеља да преставе Русију ненавистимом аждајом, кога оне све да прождере, па још пребацую и доказаю, како Русија не ништа дада Црној Гори за њѣихове услуге учинѣне на крвавом мегдану. Ту се незна ко е пакостнији и покваренији; али се зна да су едни и други непријатељи нашег народа.

Занета ови одношан између Русије и Црне Горе били су штетни по Мгечиће, ер са тем кидаше њихов уплив и моћ у Црној Гори; а Црна Гора утврдила своју независност.

Описујући тако Контарини владикѣ, опет узима у обзир његову снагу и значењѣ у Црној Гори, предајте дужду да би било на користи водити на макар у лажно пријатељство са владиком. Топлику су потребу осѣћали Мгечићи у овоме владци, кои тад имаше и власт и уплив у Црној Гори.

Избором владике Данила за Господара Црне Горе изгубили су Турци сваку власт и уплив у Црној Гори на тако и у Приморју; а Мгечићи су се знали користити тиѣма приликама, на су одма пуштали свое прете преко тога црногорског примора. Владци овакав рад мгечаке републице не био по вољи, па е радио на томе да црногорско Приморје остане у Црну Гору, кано што е то било кроз сва прошла времена. Назећи се владика међу две непријатељске ватре не био у ствари ништа учинити. А Мгечићи ниесу преставали зазирати од овог владике, кои им е, са своим гласом и уважењем и у оном народу у приморју могао у свака доба учинити велику штету. Не владика сиво сѣме непријатељства против републике у Приморју, већ е само пристао на тежнѣ становника у обштинама Грбљу, Поборима, Машама и Браћима кано ваздашњим саставним дијелом зетско црногорске државе.

Кад су Мгечићи заузели били речене поморске обштинѣ црногорске, онда они забране црногорском Митрополиту да врши свою архiereјску дужност у том Приморју, за кое се жагио владика Данил двору руском, кои се поради тога обрати Мгечацкој републици тражећи да се црногорском Митрополиту допушти да може вршити архiereјску дужност своје едновѣрне нагазеће се у области Мгечаке републике, обѣћавајући да ће се таква права дати и њиховим едновѣрним нагазећима се у Русији. Тако е опет обновљена од старина власт и право архiereјско црногорског Митрополита у Приморју све до владике Рада, кои се доглен подписиваху: Митропо-

лит црногорски, Скендерѣјски и Приморски; а владика Раде само: црногорски и бржеки. Тако одузето право црногорском Митрополиту у Приморју настaнѣм владике Данила, а заузиманѣм двора руског, опет е било повраћено.

Мгечаке пограничне власти правиле су свакојке неприликѣ Црногорцима, а тем се ишло на то да се уништи владичина снага и уплив у његовом народу. Те власти намастаху се за старатељ Црногорцима, на што владика не пристао, кано што се то види из његовог писма од 1703 г. писаног својој браћи на Нђуште. У том писму изказуе владика свою правичност, брани право и поштењѣ црногорске. Не се ту владика обдирѣо на конѣ требнијскеје Турака, већ на дану вѣру и заложено поштењѣ; а он Бућу из Котора презире, кои обаше да се њѣму предаду турски конѣли, па онда вели владика Данил: „Него предај Турцима, од кои си примио на заманет, а да их врнеш Бући, осрамотио би и себе и мене и сву Црну Гору; ер би онда река Бућа Турцима: Видите ли, Турци, како су Црногорци невѣрнци, необаху ви врнут конѣ, што сте им на вѣру дали, него их ми сином од њих скужаемо. Тако би се Бућа хвагио, а насрамотио и сву Црну Гору.“ Дадѣ вели владика: „Незадобу Турци Требиньски и како сам я писа провидуру тако и врати конѣ.“

За тем наребуе владика: „Нека конѣли стое до Буѣва днєви, зашто я доглен немам збора е никим, а таде, ако кому узважѣм заваће ме и я бу му се озвати; а с Бућом немам договора, већ са већима,“ — па онда хвагебли Бога вели: „Имам я у Црну Гору и Приморје и Брда две стотине главарах и властега, кои могу бити вели господари него Бућа при ком му драго крадо за кога хоће воєват и крѣ проливат, како што и код истог ѣсара има наших бенеграда и т. д.“

Наипослѣје вели владика: „Слиши, мой Раде! ако се кому ова земля добре вољѣ предаде и почне за њѣга крѣ свою проливѣт, свакако ће бити бољи од Буће. А я велю: чѣя власт, онота и земля. Я сам Москов, Москов, Москов!“ — Из овѣ владичинѣ рѣчи види се његов главни правац, на кога е имао поузданѣ и ко му е най-

вине валя и с ким е одржао оно, што е подизао са великом муком и трудом. Његови искрени одношани са Русом даги су му велику снагу, те не морао више завити од своје злие сучеља. Али е ово и овако писао и говорио владика Даниле 1703. г. кад он још не познавао ни једног Руса.

Из овог владичиног писма дознае се, да е он имао збор главарски само о Ђурђеву дневи.

Владика е водио рачуна о поштеном и свио Црногорца и не допуштао да се што чини на пріевару или вѣроломством. Да не владика ходио таквјем путем и правцем онда би се он тешко могао одржати при оваквим неприликама, у којима се он налазио. Правичност и поштениѣ дуга су віека и свијетла образа, а лаж и неправда копаю саме себи гроб.

Недаваше овај владика ни да се Турци вараю, нити да им се неправда чини; а не да ни да се други еслужки са црногорским поштеним.

Из истог владичина писма види се да су још тај и Брда његова била, а тако и Приморѣ. Турци или управо потурчени Црновићи, по одласку господара Ђура из Црне Горе овладаше Зетом и Приморјем. Али кад владика Данил учини се независан господар у Црној Гори, то се онда и Приморѣ подјелило на два дјела: на зетско и црногорско. Зетско остаде под Турцима, а црногорско под Црном Гором. Све е то било добро познато мудро владичи Данилу, па е био господаром и у Приморју. А Млечићи сматраху да е то све турско, и ако су знали на чисто да не; али тако су закључивали њихове државне користи.

IX РАТОВАЊЕ

Док се повратио владика Даниле из Сечуја у достојнству поглавара прече у Црну Гору, скадарски паша настојаше да углони овог владика; ер већ 1701. г. Ђав паша скадарски удари су 3000 людина на Црну Гору, те су жене и деца бѣжали на Браниће и у Поборе; а Грбљини крећу се својој браћи Црногорцима у помоћ. Ђав паша понао е е том намјером да принуди Црногорце на плаћањ данка. Овоме се одупре владика, а којег провидитур Бартоло Моро бѣше уватио страх, да беге Ђав паша ући и у Приморѣ.

1702. г. по несрећи крве се Црногорци и Папировић: Петинићи нападаю на Папировиће, а Теклићи траже освету. Владика се налази у неволји од сподобити њег непријатељског нападања и од унутрашњег раздора и освете.

Ове исте године, Ода Верди паша Махмутбеговић пише Болици у Котор, да беге он у Септембру напасти на Црну Гору, па му препоручује да никога не прима у његову земљу. И заклетва тај се паша крене су 6000 Арбанаса из Скадра на Црну Гору и Грбљан да покупи данак. Султан е био заповједио да се даю тескере, за коју свака мушка глава да плати по едан цекин.

Владика Даниле непристане на никакав данак нити обе да призна никога за господара, па нити обе да прима тескере, нити да за њих плаћа по цекин. Ово владичино одупирањ узму за примјер и остали околни хришћани у Ерцеговини и у Приморју, па се рјеше да непримаю тескере нити да плаћаю за исте едан цекин.

1703. г. складарски наша Ода Верди би одзват у Цариград, а Црногорци ударе на турека села близу Цаштровића и пољачкао их. — А у Априлу исте ове године договоре се: Никшићи, Дробњаци, Пивљани, Бавани, Рудњани, Поповљани, Требињани, Лјубинјани, Рибани, Рончани и све остале кнежине да убију нашу Кеџа док стигне у Дробњаке, али да о томе ником ништа не говоре. Они се састану у манастир Виегу и ту се договоре да убију нашу и брата му, а тако и остале Турке, али од њихова обега неузму ништа, само скину такум е коња, и то узеше Никшићи и Дробњаци. А кад се после овог спреме Турци на њи са већом силом, они се договорише да бѣже у Црну Гору и у море.

1704. г. опет почну навалјивати Турци да им Црногорци плаћаю данак; али кад виде да ови неће да чују зато, они онда попуште, па су били готови да им Грбљани даду у име свега 280 дуката мѣсто тескера. Тако пише провидитур Ферито Бардоер.

1705. г. провидитур Донадо вели да су Љшвићи поданици млетачки. Одама док се владика Даниле учинио независним и сву Црну Гору, Млечки су подплаћивали Приморце да буду уз њих бојећи се да ће владика Даниле по праву Вацинића и Црнојевића заузећи црногорско Приморје; али то они ниесу могли добити већ у савезу са Бесариом против Туреке на Пожаревачком миру 1718. г. А Црногорци су ратовали у савезу са Млечкима и Бесаровцима против Турака 1717. и 1718. година, па не само да ниесу били ничем навраћени, већ е им тим уговором мира одузето било њихово рођено Приморје. Ово е оно, што се мора назвати не само неправедним већ и срамотним. Тако су вазда радили Латини: Кад е била потреба да иду у бой против Турака, онда су били слободан и јоначан народ, а кад дође до мира, онда их ћушкаю у Турке, нештајући да ли на то пристаю Црногорци.

1706. г. ударе Турци на потрагачно црногорско село Трњине. Црногорци дочекао и разбио турску войску; бје погине преко 160 Турака, многе заробе, међу којима биране господе 36. Турци су били одама готови да своју

заробљену господу одкупе; али на то не пристану Црногорци, већ на поругу побѣђење искаше за сваког заробљенка по једног вепра — не им то исканје било ни право ни по ћуди, али иначе необаху Црногорци, пристану ерпеговачки Турци.

Шведски краљ Карло XII. вођаше усрљивно рат са руским царом Петром великим; али 1709. г. Петар велики разбе Карлову войску, те овай утече туреком цару Ахмету III., а порга по наговору овога обяви рат Руси 1710. г. Троф Сава Владиславич, родом из Ерпеговине, а бивши тад у руској елужби, предложи цару Петру великому да позове и Црногорце у помоћ, те да тим Арбанашке и Ерпеговачке Турке принуди да остану на своим огњиштима. Па тако поради тога добу у Црну Гору 1711. г. руски полковник Михаил Мигорадович до-несавши са собом грамату Петра великог упућену на владика Данила.

Владика Данил сазове Црногорце на збор, бје им се прочита грамата, па онда им рече: „Ми смо, драга браћо Црногорци, чујли да имамо, сам Бог зна неће дагето на истоку христанскога цара и вазда смо желјли знати за њга и његово царство; али како смо у овјека горама са своју страна затворени, тако ниесмо могли ни од кога ништа разумјети. Вама се до сад чинјго, да он за нас, кано за јдну шаку магота народа, кои е обкољњи змима и шкорпионима, не море ништа знати и да њгови посланици не би могли до нас ни доћ; али ето данас, благодарећи Богу, ми видимо њгове посланике међу нама, ево и њгове царске грамате, па и посланике, велю, не туђинце већ нашу браћу Србе, кои нам кажуто, да е Петар велики Император и самодержац од све Русје и њгово царство Богом благословено, да е силне и простране од сваког царства у свиет. Он ратуе са Турцима, а не тражи друге савезе него да прече Христове и манастире ослободи и на њима частни крст подигне и да род христански испод лютот арма туреког избави. Ми се мо-рамо Богу молити да му буде у помоћ; а сами са оружјем да идемо заједно пиниме против обител неприятели. Ми смо са Русима јдног племена и јдне вјере,

на да ако и са сусѣдством приближимо! Спремајте дажген, браћо Црногорци, а и ја ћу исто не жалећи имати ни живота готов сам с вама поћ на службу цару Христьянскога и нашему отачаству, могећи преблагога Царя слода Бога да нам буде у помоћ и путоводитељ. (**)

Нашта радостнијег нити миліег не могло бити за Црногорце, већ овакав глас да цар руски за њих знаде на се одма почну спремати да ударе на Турке, храбрећи се тјем што он са Отмановићем ратује и то још најсилнији цар, кои е еродан и по вѣри и по крви. А владика писане књиге на све стране, а грамату царску упрешу у погранична мѣста турске области бје живи Срби. У писму, кое е владика упутио Требышанима о њи њгове крви, кои е излио на крсту нашега спасенија ради и тако ви любави пресевете Богородице и тако вѣрила у помоћ и молитвеница на дан Суда Божја! Успшите и своју крв пролите! Непштедите него удрите на град, не ту одмицајте!!! А у другом писму, кое е писао тај исти дан на кланици Јовћену пише: „До небелъ, да е град у вашим рукама... Ако ћемо ми наше ствари златне и сребрне продават, войску ћемо скупи и са Арбаном се поклати и нашу крв пролити за ради јадног и жалостног и гладног народа... Полак слова са сузама склеша пишући Данил, владика, жалостан и јдан, предават себе на смрт Христа ради, оће рећ, народа ради.“

На овакве риечи величота владике и цара руског сви Зебани и остали обличнији христьяни у Ерцеговини, пристану и устану на оружје, те заедно са Црногорцима и Брѣанима попаде турске куће око Никшића, Служа, Подгорше и Жабљака, а Турци се затворе у градове. И тако тек су одпочели Црногорци рат добе владичи књигата из Русије, да е цар Петар, нагазећи се у неволѣт дувевор мира учинити са Турцима на рици Пруту, на по томе да и Црногорци прекину свое ратованѣ са Турцима.

*) Грлица 1835. г.

Тенко е било владичи што су Руси зго прошили у овоме рату; али се тѣпаше велики владика тјем, што е будућност и велика и пространа, у којој еродно царство њѣта и њгове заборавити неће.*)

Не било Порти право нити е могла заборавити на изтријебѣнѣ потурченијка, нити на ово ратованѣ 1711. г.

*) Кад Русија е Турцима ратоваше, Петар први Император руски, Оправио посланика свога Михаила Милорадовића (Од старине из Херцеговине) Да понесе Црној Гори књиге, Петровићу Данилу владичи И газавром од Горице Црне; У књији их мило поврадаваше, И овако њима говораше:
Ево има доба неколико,
Да војодем и да боја бјесм
С еретиком од Швејце крајѣм,
За обрану краја Подлячкага,
Кога браних од краја Швејцкога,
Ад он мене учини навѣру,
И приступи душманину својем,
Пак ја јоште имам издјайника,
Као Срби Бранковића Вука,
Издјайника мога подложника
Проклетого Мазепу Ивана
Војовоу од Русије Маје.
Ни то мени досадило не
Ни войнике мое утрудило,
Ми смо Швејце сребно развѣрали,
Под Погтавом страшно побѣдили;
Још Мавѣца жива узгајали,
И подлячког повратили краја
Да се кае, што е учинио;
Него ми е Турчин варатио,
И сву силу на ме обратио,
Да освети краја од Швејце.

те Султан Ахмет заповѣди своје серашѣру Ахмет наши да навојшти на Црну Гору, а поглавито против владике, те тако дође серашѣр са войском у Подгорицу, одкуда се крене са 50.000 ратника у мѣсецу Јунију 1712. г. и удари на Црну Гору. Владика Даниле бѣше добар войник и добар вођа, па скупивши на брзу руку колико се

Већ ми кажи, вѣрна слуго моя,
Вѣрни Саво Владислављвићу
Од Попова из Ердеговине,
Да ви славни Црногорци вољни
С Турци нигда мира не имати,
И да мене помоћи можете,
Па ев' шидѣм посланика мога,
И се удам у Бога вишнѣга
И у мишцу народа Србскога,
Особито храбра Црногорца,
Да ће мени бити у помоћи,
Да христански народ избавимо,
И Славенско име прославимо,
Да сѣдиммо ярма аларанска,
Благовѣра уадигнемо храме,
Омиемо нанесене храмѣ,
Од Турчина сваком душманина
Ко нелиже прах вѣговѣх стоплах.
Ви сте с Рузма и едного рода,
Едне вѣре, еднота еанка,
Већ ородни бит' немамо куда
Кад ка' Руси ви есте юнаци;
Но скачите кано витезови,
Поклините кано сокодови,
Подигните окогне Христане,
Све юнаке на старе наликѣ,
Пак на турску земљу навалите,
Разорайте штогодер стигнете,
Озовите, што више можете,
У Стамбоду да се састанемо,
У Стамбоду или Аренолодо.
Наша войска већ е ударита

могло више войске и пиньоме пође на сусрет той турской сили. Он разреди вѣшто свою войску: едну стави на Пржнику, а другу у планини Вранѣ, а са трећом войском остане он на средини на главном ударцу. Дознавши владика да се серашѣр утаборио на води Влахинѣ, он необаше ни чекати да серашѣр на нѣга удари,

С Турцим' бие с' нигда непрестое."
Тай посланик на Петинѣ дође,
Владика га жельно дочекао,
Црногорце по набору скупио,
Ову рѣч нѣма говорио:
"Ево, браћо, књига од Русіе,
Ево књига, ево посланика,
Од славного цара рипѣанскога!
Књига пише и посланик каже,
Да е Турчин цару заратио;
Но сад, браћо, ако Бога анате,
Сви будимо спремени и готови,
Да рипѣанском цару поможемо
И да наше крви нежалимо
А за наше царство правовѣрно,
И за нашу вѣру самославну!"
Црногорци кад то разумѣше,
Сви кликнуше, а едноголасно:
"Фада да е Богу великоме
Те смо књигѣ ове видѣли
Од нашега цара Славинскога,
Славинскога но и рипѣанскога.
Ер нѣсмо нигда помипали
То да ћемо ми кад доживѣти,
Да повнамо цара православна;
Нако неђе да е у свиѣту,
Те он за нас и чути не може,
А кад чуо и за наске знаде,
Ево наше сабѣлѣ при повесу,
Ево наше пушке у рукама,
Сад и ваада справни и готови
Сви еданак срца веселога

купин
ади
а...
лика,
ради

вѣх олма исте ноћи пред зору изненада удари на серап-
беров табор. Турци се одушпру жестоко. Кад дознаду
оба крига црногорске войске, да е владика нашао на тур-
ски табор, онда и они ударе на Турке, те тѣм начином
буду Турци доведени у забуну и нагну ђжати, па не
погоде да ђбже онамо од куда су дошли, вѣх забу у

На ови часе ударити Турцима
И што брже, то е нама драже,
Што ли приђе, то е нама слабе!^{*)}
Владика е ово саслушао,
И владика и посланик срећни,
Цара књиге преписати даше,
Паڪ преписе владика оправда
Ува свое књиге на све стране,
У ова Брда и у Зету подану,
Да христани подигну оруже.
Да се е Црвом Гором савадине.
Иза тога привива главаре,
А главари войску подигнуди,
И на турску вежлу урарили
Опалише села и вароши,
Око бѣда Оногоста града,
Око Служа, око Подгорице,
И около града Жабљачкога;
Затворише у градове Турке,
А Христине себе присвоише.
Да ти бѣше виђети, побре,
Како е' оно войска умдожава!
Како трче Брђани юнаци,
Херцеговци и млади Зећани
Под баряке цара русинскога,
Да се заруже с войском црногорском
Не би река, драги побратиме,
Да се иде с Турцима бон бити,
Но на игру, хладно вино пити,
И веселе пѣсме запѣвати.
Но веселъ ово неградо,
Како само мѣсец и под данах,

гору, бе их Црногорци жестоко потугу; од куда и сам
серапбер едѣ главу унесе. У овом бою задобио Црно-
горци 24 агаи баряка и потине више илѣда Турака.

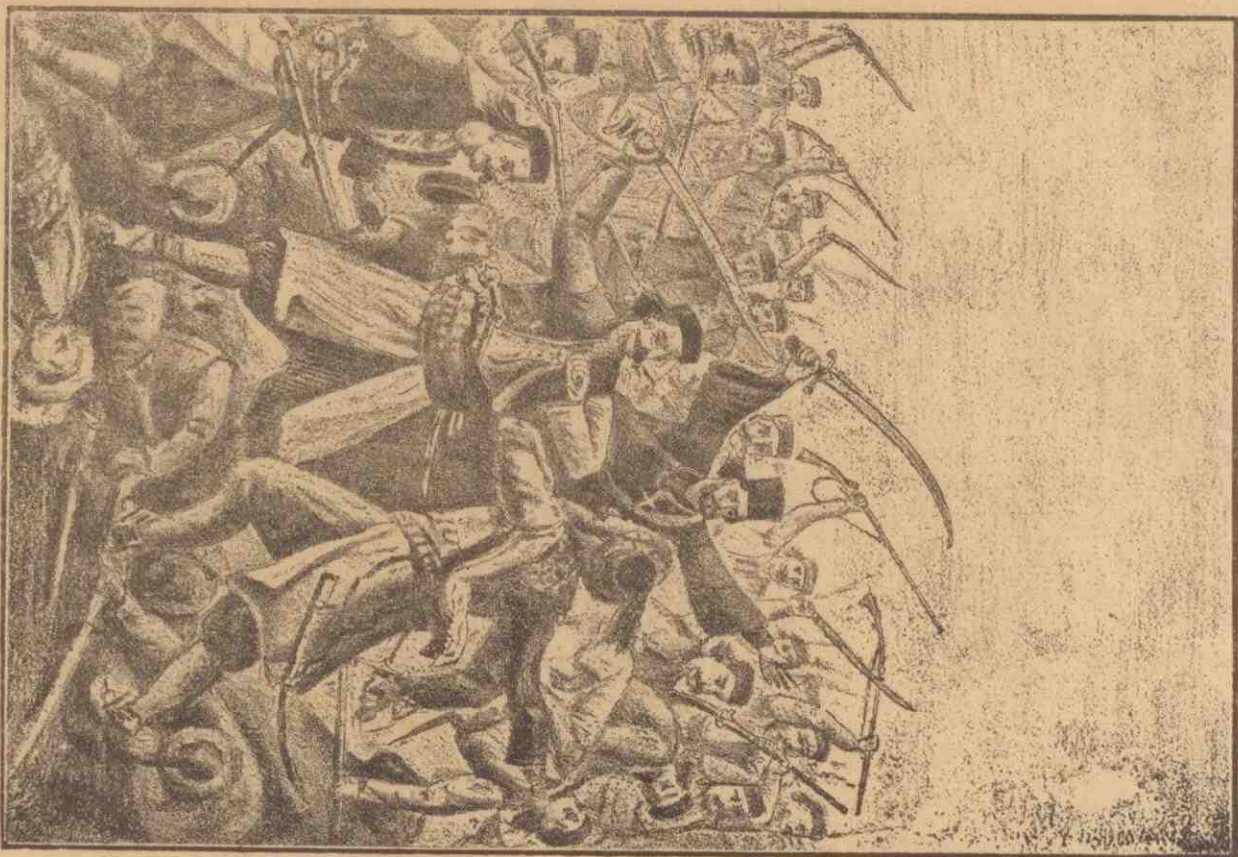
У овой сийной битци, којом е управљано велики вла-
дика Данил, потинуло е 300 Црногораца; а мѣсто бе се
овај крвави бой на славу и дѣку владичиниу и свию Цр-
ногораца свршио прозову „Царев Даз,“ за то, што су
потинувши Турци покрили били разбоинште своим мртвим
тѣлесима кано гора кад се сва изсече и угамани.*) У
истом овом бою, кои е био и жестоκ и страшан и очаян,
бе е юначки владика у првим редовима стаю и показвао
да е од юначког колѣвна и да се смрти не бои, па у тој
крвавой борби добио е и владика рану на левом сиси и

Него се е брзо обратило
На Србальску жалост и несрећу,
Ербо худи гласи донадоше,
Да се Петре е Турци умирю,
Не по вољи, него по невољи,
Што га бѣху Турци обколмили,
Бизуу Прута студене рѣке,
Те му помоћ доћи не могаше,
Ни остадо, што е войсци нужно.
Ове гласе када разумѣше
И владика и сви спасолюбци,
Уплака се мало и велико,
Сваκ жажаше рипћанскога цара.
Михаило пође у Руско,
А остави у рат Црногорце.
Како таѣер, тако и досаѣер
Вино лю е Турцима се био
И браниће е' док еднота има
Од свакога, то ли од Турчина
А своєга двоиног душманина,
Душманина вѣре и слободе;
Нѣ свѣка слога црногорска,
Нейча тога ко б' их уарио,
То д' их огле некућ призамо.

*) А Црногорци зову оно мѣсто бе се гора сасече Лазиним.

да не било златне вериге, на којој е обично крст носіо,
могао би и животом платити. Овакви люди морају чувати
свој живот, кои су у стању у многим приликама стати
и илуду живота людскіе. Такви су люди ріетки, а њихов
живот драгоцѣни по сав народ.*)

*) Књигу пише царев Серашѣре,
Серашѣре цар Отмановића
Са сред Зете са сред земљъ равне
Из ордіе сигне и велике,
Па к е шагъ на Петинъ полъ
А на руке владике Данила:
Пошли мени магога арача,
А уз арач три добра юнака:
Едно е Чева Поповића Дражка,
С Велетова Мраваљ Вукоту,
И сокога Мандушића Вука;
Е цареву перо игоњара,
Ако мене харач послат нећеш,
Сву ћу Црну Гору игоњети,
На муке ти живот извадити.
Кад владници така књига дође
И кад виђе што му књига пише
Грозне су га сузе пропануде,
Па е многе књиге пописао
По свој мајој долној гори Црној,
Окупио веќалске главаре,
Међу њима књигу проучао,
Да сви чују, што им царе пише.
Свакога се збора зафедоше,
Неко вели: Да му харач дамо!
Неко вели: ками да му дамо!
Рече Соко Митровић Вуко:
Дайте харач, браћо Црногорци,
И не даем Драшка и Вукоту,
Ни сокога Вука Мандушића,
Нако е мојом од рамена главом!
Проговара владика Даниле:
А да е ли добра Црногорца,
Ко ће поћи да уходи Турке?



БОЈ НА ЦАРЕВУ ЛАЗУ

Ова сѣйна битка бѣше горка чаша за непријатеља, на се усиљиваше да ове борбе за людску слободу сатре, а поглавито главом увѣнчаног владѣку, основатеља людске слободе и државе, те ти Султан пошлѣ најгласавиѣг везира Нуман пашу Туркешлиа су 120.000 ратника да разкопа сву Црну Гору. Тако 1714. г. дође са войском

Проговара Миђуновић Вуче:
 Знам, владѣко, и два Црногорца,
 Бурашковић њанка и Богдана.
 Па их пита владѣка Даниде:
 О ли поби, њнко и Богдане?
 Поћи ћемо, владѣка Даниде,
 Нето дай ни и друга требега,
 Големога Раслабчевић Вука,
 Турску земљу ете проходојо,
 Знаде Турски, знаде арањаски.
 Даде њима Раслабчева Вука,
 Отидоше три добра юнака,
 А увеше до три цевердана,
 Отидоше низ подъ Петинѣ
 Нив границу рѣчком нахиом,
 Удѣлоше нахи дѣшанској.
 А ка доше у Горнѣ Кокоте,
 Ту их био дѣнак оставио,
 А тамна их ноћца прихватѣла;
 Ту по маго дѣба заложише
 Па одоше нив Горнѣ Кокоте,
 Па Ситницу воду претазвише,
 И Морачу браво преиовише,
 Удѣлоше Зети земљи равной,
 А кад паши у таборе доше,
 Пита турски Раслабчевић Вуко:
 Колико е войске Сераглине?
 Ко знавалие, казат неоѣаше,
 А ко ѣаше, за войску невѣнаше,
 Доклен дође цару до чауша;
 Опет пита Раслабчевић Вуко:
 Колко имаш сераглине войске?

77

од Ерцеговине близу црногорске границе. У Септембру исте године дошавши Туркешли на црногорску границу Црну Гору, већ углогриѣби нацин, кои не долинкуе юнаку и войсковоѣи, нити чоѣку са образом: он позове на вѣру 37 главара црногорске к себи, кои кад стигну даде их

Казу му цареви чаушу:
 Имам доста сераглие войске,
 Сто хиљада и седам стотина,
 А сувише Зета земљ равна
 И сва Врда до Никшића града
 Поседице нахи дѣшанске,
 И то ће све домной Гори Црнск.
 Кажеваше Раслабчевић Вуко
 Кажеваше њанку и Богдану,
 Код ко има Сераглиа войске,
 Но хайдете на Петинѣ равню,
 Аг' наѣете на скуп Црногорце,
 Покажите њима и владѣци,
 Покажите све како ете чули,
 Да на трое дѣлите войску;
 Чекайте ме на воду Лахино;
 Е љу остав' у табору турском,
 Да и будѣж войсци Катаѣе,
 Да доведеж прео Синьца Турке,
 Прео Синьца и прео Кривницах,
 Краѣм Врвѣ ко ће испод Хрида,
 А ви глѣйте ту их дочекайте,
 Бог ће дати да се замѣним.
 Они пошди, Црногорце нашли,
 Колико им тврдо миго биго,
 Опалише до два цевердара.
 Одонуда попе Жутковићу,
 Са соколом Миђуновић Вуком
 По ѣдним се огруди ѣурком,
 Да их дѣтнѣ неупече сунце,
 Те среташе два Бурашковића,
 За бѣде се довашише руке,

све затворити, па онда са свом својом силом удари на Црну Гору; али Црногорци неће да измичу ни пред том силом већ се побјо са Турцима. Не само што је било броем маго Црногораца, него је била највећа невоља у томе, што им је нестало било чебане, па су се морали у гору повући и у Приморѣ. Тако то онда прегазе Турци пу-

Па их Вуче и за войску пита.
 Кажу му Бурашковић Јанко:
 Много има серагаја войске,
 Сто хиљада и седам стотина,
 И сувише Зета земља равна,
 И сва Брда до бједа Никшића,
 Поселице нахије Љшанске,
 Е то све ће домној Гори Црној;
 И тако ми Бога, побратиме,
 Да би смо се соди прометнули,
 Не би смо им ручак осодили.
 Говори му Мићуновић Вучко:
 Немой тако у Вадике казат,
 Када они у Вадике доше,
 Вадници су приступили дивно,
 Любе нѣмљу руку и кољѣно,
 Па их пита за войску вадика;
 Кажу му Бурашковић Јанко:
 Много има серагаја войске,
 Да би смо се содо прометнули,
 Не би смо им ручак осодили,
 Него се е войска пободѣла,
 Пободѣла од дадека пута,
 Роми коњи, а юнаци боси,
 Да ми имат стотину јонака,
 Ка сокога Мићуновић Вучка,
 На сред би му Зете Ударіо,
 На сред Зете и посред орде,
 Наш мејдан би, ако Бог да, био!
 Питаше га вадика Даниде:
 А за Бога, два Бурашковића,
 Камо ви е Раслабчевић Вучко?

сту Црну Гору, понале и пограбе све што су нашли. Тад е пропао и петински манастир, ког е био из равнина подигао вадика Даниде. При овом несрећном разговору много су робља Турци одвели. А и Млечки савезници црногорски послужили су неочекиано са црногорском нечиг, која е бјжала у Приморѣ. Тако су Млечкии уга-

Нѣмљу зборе два Бурашковића:
 Он е оста Паши у Тамбора,
 Да доведе преко Синѣца Турке;
 Но, вадико, купи Црногорце
 И на трое да их дѣлимо.
 Войску дѣли вадика Даниде:
 Даде едну Мићуновић Вучку,
 И посла га у Враню планину,
 Другу даде Бурашковић Јанку,
 Посла нѣга на вољу Влахину;
 А пред трећом сам вадика пође,
 Примаче се нѣма обоици.
 Да се сида Турека подигнуа,
 А пред нѣма Вуче кагауе,
 Па кад Вуче испод Врана дође,
 Он запов што му грао дае:
 О сокоде, кои си у Врани:
 Неударай войци нај првојши,
 Е њеши ударит на живоме огню
 Е су у нѣој крзави Служкани,
 И остаа Брда сваколикса.
 Оно зачу ага Зечевићу,
 Ховаше му добру поевѣ главу,
 Но Вуче се поевѣ недаваше,
 Но срдиго Али одговара:
 Мак се, Туре, да те Бог уоје!
 Онака е пѣсма изведѣна,
 А жени е драго заповѣвати.
 А кад войска на срједу била,
 У Дарио Мићуновић Вучко,
 А покличе пладику Данида,
 Па удари вадика Даниде,

баги Турцима а издавали Црногорце, па су им зато до-
стойно признани Турци; ср слѣдујуће године ова иста
войска Бурешкиња удружи се са Али напшином, отме у
Мечкиња Морію.

Видећи владика пострадавши Црногорце и разо-
рене цркве нема куд да се обрати већ 1715. г. пође у
Русію у намѣри да моли цара Петра за могућу помоћ,
да подигне порушене богомоли, да и сиротинѣ олакша
прерилѣна страдања. Цар Петар велики био е велико-
душан, па се и одазвао моли овог великог владике. У
своим грамотама између осталогга вели цар: „Ми знамо
да сте пошли у рат с нама против Турака заедно зато,
што смо ми с вама едне вѣре и едног порјекла и што сте
то учинили на наш позив. Поради саданѣ дугог трајањег
рата са шведским крагѣм неможемо вам дати ону на-
говолени к вама награду; али зато опет, у знак нашег бла-
говолени к вама наградо вам по преосвештенном Данилу
Нырошу — Шенцевичу митрополиту Окендерском и
Приморском вашим главарима 160 златне медаљи са
нашим ликом и у новцу 5000 рубаља у помоћ онема,
кои су тѣм случаем највише страдали. Наредіо сам да
се изда из наше ризнице Митрополиту Данилу црквоніе
сосууда, архіерейске и свештене одежде и црковне књиге,
а сваке треће године петиньском манастиру по 500 ру-
баља. Па како смо ми сад у мир са Турцима, то вам
савѣтуемо да и ви будете у мир са Турцима.“

И покличте Бурашковиѣ Янка,
Удари им Бурашковиѣ Янко,
Но да ти е погледаѣти, поборе,
Како Србеке сабаљ сјеваго
А Душманске главе зјеваго !
Још ерете их дрвѣлѣ, и каменѣ,
Неутече оу њих ни имена.
То се мѣсто Царев Лѣз назвадо,
И по данас вагда ће се знати,
Па ко воли, нек се Богу моли,
Да подржи младе Црногорце,
Све витеве и оначке борце,
Амин, Боже, вагда им помагај !

Ово е први црногорски владика, кои е ојдо у Ру-
сію; ово е први црногорски господар, кои е упознао Црну
Гору са Русіом.

Та свежа и добри одношан Црне Горе са Русіом
утврдише слободу и независност Црне Горе. Кад е вла-
дика Даниле 1716. г. на збору објавіо Црногорцима, да
е био у Русіи, како га е цар примио и одарио, сви су
се томе овеселили. Ово су прве руске медаљ, кое су
доносе у Црну Гору, и ово е први нован руски, којем
се користе Црногорци ! Овјем доказком у Русію, дато е
владци Данилу 13.400 рубаља.

Сви ови дарови, кое е примио владика, нісеу имали
значени ни вредности голнко, колико е имала зебна Ту-
рата и Латина, да ће Црна Гора одарена и призната
од руског цара моли не само одржати се, већ и напре-
довати у ширеню њіне граница. Сусѣдне државе ста-
раге су се да загледе ову царску похваду Црногорцима,
па зато оба бегл Ченгил и Любович скупе войску и
ударе на село Трнѣлине у Цупама. А Трнѣлицима при-
теку у помоћ не само све Цупе, него и Чевљини. Ве-
лестовни и Вкљиче, те поспе жестокога бои Турци нагну
бѣжати а Црногорци се затисну за њима, те побіше и
некѣкоше многе Турке, а друге заробише, међу којима
заробише оба Ченгића и Любовича и преко 70 другіе
Турака — па их онда доведу на Кичево. Сви су Турци
могли да се одкупе, на што бѣху пристали и црногор-
ски главари; али их укори удовица чевског кнеза Мо-
вина, те онда поспеку све заробљенике.

На миру у Карловцима (1699. г.) Порта е пристала
да Морія остане Мечкињима. Али Турци несазеки на то
1715. г. отку од Мечиња Морію, чем се набе увриѣбена
Весарија, па и поради тога објави рат Султану Ахмету III.
Тесарски войсковођа принц Евѣнѣе разбје великол ве-
зира код Варадина, а 1716. г. окои Темшвар и сав
Банат, а и Мечињи одрже неке побѣде; а и владика Да-
нил мислио е, да том приликом и он добје Вар.

1717. г. издао е дужд декрет црногорског обштини,
одпосећи се на ондашнѣ ратовање са Турцима. Тай пак
декрет звони чудновато у трекој тоци: да и з а б е р у

себи е днот гувернадура и два ер дара. Таи дуждев декрет узима на себе некое право да он поставя главаре у Црној Гори; али овај декрет обичава то, да е дужд дао наслов гувернадура кучи Вукотића, а тако и плату како овоме тако и осталим црногорским главарима, да јој помажу у рату против Турака и да одузму или остане власт владичину у Црној Гори, кој е тад већ била утврђена. Онага и ачина владичина није пишла у рачун Млечићима; ер е владика створио нову ербеку државу на југу и имао е и намбру да спон и Приморѣ са Црном Гором. од чети су Млечићи непростано зазирали.

Онда, кад побе млетачка војска на Бар, владика е очекивао да ће бити користи и но Црну Гору, па се крене и он са 5500 Црногораца у помоћ; али млетачки заповѣдниш војске Мохенго недобивши очекивану побану и дубарде поради противног вјтра на мору, поврати се са војском у Боку, а владика се врие у Црну Гору. Иза овога побе владика Даниле у Млетке и тражаше нове помоћи у Млечића за свой народ и да се обнови духовна власт црногорскел митрополита у Боку. Млечићи пристају на ово. Али за духовну власт пристадоше само у новоприсајединѣним предѣлима републици а то су: Гробаљ, Цобори, Маше и Браићи, али у осталој Боши прешла е република хутанѣм; ер остага Бока подпадаше под ерпеговачког митрополита.

1718. г. позову Млечићи владику Давида у помоћ, да они ударе на Уцип, у ком бѣше јака турека посада. Тако владика добе са своим Црногорцима и заедно са Млечићима околи Уцип. Млечићи нахвѣте двије батерије дубарада и онаге жестоку ватру, те показаре сва утврђења у Уципу. Турека војска у знатном броју била се утаборила близу млетачке и црногорске, па е јуришала са јирошћу. Борба е трајала по дана, у којој се одликоваше владика са своим Црногорцима и Турци буду сузбѣши, изгубивши више од 1000 людих. Град Уцип био е јако притисенѣн од ове савезне војске и бѣше готов да се преда; али међу тим стипне заповѣд из Млетака да се прекине ратованѣ, ер е мир закључен у Пожа-

реву (9. Јулиа 1718. г.). Турци пак нећаху вѣровати да е закључен мир, а тога истога дана дигне се ерхонит вѣтар, кој разнесе све бродове на све стране по мору; али се опет на брзо утиша вѣтар, те Млечићи приберу све бродове и привуку их к обали; али су Турци били обколени Млетачку војску са своју страна, а млетачка војска прибере се у голмгу и прокрчи себи пут до морске обале, па се навезе на бродове и оде у Котор. А владика пробје се са своим Црногорцима кроз турску војску и оде у Црну Гору.

У овом рату чинили су Црногорци услугу и Млечићима и Бесаровићима, па не осврћући се на то ти сачиници на Пожаревачком миру не само да неутворилише ништа за Црну Гору, него јој они одузеше најважнишѣ и њно Приморѣ. Такве су награде примали вазде Црногорци од своје латинске суѣда и савезника. Ђдина Русија старала се, да увѣћа и унашриде Црну Гору.

Бесарија и Млечићи бѣху побѣдителѣма 1718. г., па су те савезнише могле ако ништа друго уговорити да се Црна Гора призна независном и да јој се остави њно Приморѣ; али е то стара насљедствена пултица, да се свуда бѣ е то моуће заклидаго права нашему народу и да га задрже у подвржлности.

И после овог рата неоставише Турци овог владик у на миру, већ 1727. г. удари Бекбир паша Ченѣи на Црну Гору, али владика нареди, те га дочекао и разбио тако, да е едва жив утекао.

1732. г. румелиски беглер бег Топал Осман паша удари са Арбанасима на Пинере, којема притлеку у помоћ Кучи, те разбио турску војску. А владика Василија пише, како се у народу приповѣда, да се при том крвавом бою появило чудо, те су ратници пинерски и кучки угледали чоека на бѣгом коњу подобно великомученику Борѣу, па углашио Турце, па и паша из Подгорице утекао.

Млетачка република бѣше сила, бѣше царина на мору са којем се и дуждеви вѣнчавашу, али неправедни ѣвни поступци почели су е подколпавати, а она малатсавати и кригати дав бѣше огрзао у неправди, кој га

говініше на одмор в'ячнот погоншта. Опадантѣмъ немомга-вага є релубілка, а том нѣвом глабощу освѣніше іощ вѣчу потребу у Црногоршма, на се будила иза сна по-чинѣни зада и неправде и настогти да остану добри од-ношап измебу Мгечнѣа и Црногораца. Ту су потребу увидили Мгечнѣа теке онда, кад є зуб времена свое свршио біо и кад им више ніє могао помоћи, на ніє ни маріо; єр и сам државни организам мстачке релубілке біо є подконтан нѣним неправедним поступцима, на су у неврѣеме гледати да се настане на криван црногорски крш и да продуже свой и ако немомгаващи жпвот.

X

Овай неврешн Господар, богомолиц, провео є тешике дане у свему своке жпвоту, чувашчи правослаивну вѣру и свой народ, чувашчи државну самосталност, кою є он основно, чуваш, пѣговаш и од непрителске силе и на-ваге браніо и носветіо сав свой жпвот народском благо-станю. Он є подпазо разорене и поналѣвне богомогѣ — учіо браћу Црногорце страху Божіему и лобави к ближнѣму.

Он є затворене богомогѣ отворіо, у коим пропѣваше анѣши небесну пѣсму Богу створителю. Он є онуштену стручу на густама навіо, те пропомше сви краєви Црне Горе вигешке пѣске и старот и новот времена. Ускит-нимо пред блаженом свни тога владике и господара, при-носимо наше тогле молитве Богу свемогућем и благо-дарност, што є овај врглетном завичаю постао спасителя народнот у лшцу овог владике.

Владика Даниле то є найузоритів дика Србска — он є и пробудіо и оживіо срећну Србску миса, да Ср-бін буде слободан, поносит и юначан; да га туђа ко-пта негази, да неїєди мождаше из Србскіє костію.

Славно и дивно оно мѣсто, у коем се родіо овај господар, іощ є узоритіє мѣсто осветитано старіема по-божнієма и великодущнієма Србима, пустинячка богомола на Петинѣ, у којој є овај у цвієту свое младости, овај од племенита рода и крви Господар, приміо на себе ан-белски образ, екгоніо се добровольно на пустинячки жи-вот у друштву богомолица, кои нам чуваше и дочуваше све наше найстаріє и најдивніє упомене Србске вели-чине, србског угледа и славе; али овај пустиняк — бо-гомолци и господар надмашн све свое предѣвстнике: он подиже поруштене храмове, а отвара затворене и запунтене и он први припаша браћу Црногорце да вѣрваю вѣру Хри-

стову, да се Богу може, да ослободе и душу и тѣло од турѣнке крвогочне руке, да излазе са образом пред свѣт и да говоре поносито и јоначки: „Я сам слободан из слободна крвавог крша, из слободне срѣске државе, коjom вѣшто и сложно управља богомогилн Србин, Срѣског порѣска, срѣске крви, први независни срѣски господар од Косова!“

Узликните, браћо Црногорци! Радујте се дашин-нѣму дану, у кои е изабрани богомогил, изабрани господ-дар, дивни Син дивног завичая ставио на свою мудару и изврстну главу крунну духовног поглавара и вѣнчао се са обе најзанатѣе господарске власти: у цркви и у на-роду. Ер он прима архiereјски жезал са крстом и мачем, чѣм подиже и спасава свой врлестни завичай, а свѣсма Србима назазвѣма се под турѣнским угњѣтавањем дае примѣр людскот слободног живота и людске врлине, ожив-лива добра и ижементя срца, дае им истинита изгледа, да срѣство још не угинуло, да се срѣско сунце помагя иза крвавог крша, да срѣство добія нов живот, нову и свѣшну будућност, да се угледао на овај крвави крш, на коем се повила срѣска светица. Владичин дух, владичина мисао и рад на дајско се ширитише и разгриваше честито и истинито срѣско срце.

Родио се на Нѣгущима, пострижен у четиньском ма-настиру, а изабрат обе за Господара, служкио е вѣрно Богу и народу, био е и првоосвештеник и Господар на-рода и вођа войске, био е примѣр людскѣ врлина. Он е размакао мурке облаке са овје тора и учинио е да свакот Црногорца грѣ сунце слободе, да е поносит и виђен у свѣт. Он бѣше повестіо све свое трудовае и сав свој живот напредку, срѣби, слободн и богатостано народа. У нѣтовом карактеру огледаше се постојанство, чисто срце, правичност, искреност, вѣрност и најтоплије освѣтанѣ за сав срѣски род и за свой завичай.

Овај велики владика оставио е иза себе најплеме-нитіе успомене у своем народу, установио тврди правца за свое послѣдователѣ: да бране вѣру, правцу и людску независност, да буду узор свему доброме и племенитоме, чему су и слѣдовали сви нѣтови послѣдователѣи и дожи-

влин, чувачићи тај нѣтов свети аманет рѣског Господара, овај знаменити дан на кои се навршише дви стотине го-дина, од како ова прослављѣна кућа влада славно и свѣшно на радост и дѣку свіо Црногорца и свѣта срѣства. Тако ми светкуемо данас најизванентити дан по сву Црну Гору и по сав овај јоначки народ. Светкуе га са правом и поносом владајчи дом у лицу Нѣв. Вис. Кнѣза Николе I Господара Црне Горе, Зете и Примора. Данас он са најтоплим душевним освѣтањима, први благаодари свемо-гућему Богу, што е доживио овај весели дан да га про-стави у упомену основателѣ династїе Петровић Нѣвош, основателѣ прве срѣске државе и спасителѣ людскѣ жи-вота; мужа великота духа, кои е својом мударошћу и хра-брошћу свѣта срца укљонио нагуштене мрачне облаке са овје врлестнїе Гора, молитвом својом додворио пред престолом Бога свемогућѣта да засїа сунце срѣске слободе, сунце правде и међусобне любви, а то окрѣпливајоће сунце оза-риго е у прве дивну главу господара Данила, а са нѣлове главе блистање благодатне зраке на све Црногорце па и на остале Србе.

Тај тако својема величїема дѣлѣма прослављѣни Го-сподар пресели се у вѣчност у свом манастиру под Ма-пинама 11 Јунара 1735 г. Вѣчна му памѣт и слава не-изгладна у свему Срѣству! А владајоћој кући, потомцима најславнїег господара, да пожеламо да се и у будуће ките неувеши вѣшцима, којема су се китили сви владаоци из дома Петровић Нѣвош на радост ове землѣ, а на дѣку срѣског народа!

Неће бити сувишно, ако се уз овог првол осно-вателѣ прве срѣске државе и династїе Петровић Нѣ-вош у братко спомену за њим слѣдовавши Господари из истог дома, ер су сви слѣдовали и радили ревносно на срѣбно и тврдо положеном основу тога знаменитог владише. Иза владише Данила догази нѣтов синовал

ВЛАДИКА САВА

Овај господар, по прихвѣру свога предшественика управљаше провинцим и народским пословима 47 година.



Овай владика бѣше тихе нарави и стараше се да одржи и сачува оно, што є настѣдіо. И он западаше у много неволѣ: Нѣму су други и власт одузмали, а у земљи овдагада самоволя; али при свему томе нѣга є природѣ чувала, па се преселіо у вѣчност како господар, кои управљаше Црном Гором до своє смрти. Он се по-стара за раніе за своја настѣдника и изабере Василија друтол братучеда и пошлѣ га у сръбску патриршию у Печ, бє се још задржала била у Христовой вѣри. бє још го-рише она дуча живота православно вѣре, кою су шир-лиги и вѣговали слави владоши из Дома Незапања и бє се спремаху Сръби за бужуће црно и бѣло свептен-ство, бє се нашиху духом науке христанске, духом лю-бави к ближнѣму, духом оданости к својой вѣри и вас-кренућу сръбског живота. Василије є завладичіо у Цеби сръбски патрирарх Атанасіє и учини га митрополитом и егзархом Трона сербскаго. Василије бѣше даровит и одважан на повративши се у свое отачаство у Црну Гору, он управљаше заедно са владиком Савом и црков-ним и народским пословима. Василије млад и ватрен обе-ћаваше много и он се рієши да радн отворено и снажно у корист свога народа и сръбке вѣре, па є біо и преузео обе власти у свое руке. Он є одіо у Млетке, у Карловце, у Петроград и Москву, тражећи у Млечића обѣвана права и награде Црногорцима, у Карловцима патриршеске ствари, а у Русији помоћ. Млечићи запраху од овог ва-треног и одважног владике, па му даду отров, од ког є поеліе године дана умро у Петрограду.

Па тако бѣ суђево владши Сави да он опет сам влада Црном Гором. По смрти владике Василија (1766. г.) помагаше владши Сави у црковним и народским посло-вима Петар ермонок, ког є владика Василије 1765. г. повео біо са собом у Русию, да се обучава и усавршава у духовним наукама, ког є тад бילו 18 година; али по смрти владике Василија душа се поврати у Црну Гору. А годину дана поеліе смрти владике Василије появи се Швѣтан Мали под именом руског цара Петра III. те он под тим именом предузме земалъску управу у владике Саве; али и овога самозванца надживи владика Сава. И

овај є владика одіо у Русию и вратио се са царским да-ровима у Црну Гору.

И ако є овај владика біо мел и тих, опет како господар и богомолиц, помагаше све свое узданѣ у Русию, па се и он у своим годинама старости (1771. г.) мољаше Богу за успѣх руског оружја и за спасенѣ света Славен-ског рода на вели тай владика: „И се молим свемогућем Богу створителю, да благослови руско оружѣ, да уздигне частни крст и да се наша Славенска мишица опет про-слави, како нто се и наши праѣдеви славише и поно-сише.“ Тако говораше и обѣаше онај владика, кои бѣше јоше еребе у државним пословима, и сматраху га да є біо слабѣн од свію другіе господара из дома Пе-тровић Нѣгош. Он обѣаше тако дивно и неизменито, а остали и славије и жаніє и силіє и ватреніє. Иза овог владике догази за господара 1782. г.

ВЛАДИКА ПЕТАР I

Смирен, побожан, правичан, родолюбив и вешкоду-шан господар, кои се прославио своим извртним дѣлима. Овай владика біо є живи мученик на земљи, мудри др-жавник са неустрашимим ерцем, добар воѣа, достоин ар-хипастир стада Христова и правн богомолиц. Он учес-твоваше у сваком бою са своим Црногорцима. Он є сломио силу сговоритог Махмут наше на Карусама, ког немогаше побѣдити Султанова војска — три везира —, а кои пребѣаше владши са „лютом, лютом Арбаніом“, а владика му по својой смрпености на то одговори: „Ти се уздаш у твою силу, а ми у силу свемогућега Бога, коме се мољимо да нам буде у помоћ.“ Тако помоћу Божиом у Јунию 1796 г. разби владика Махмут нашу војску на Мартинићима, а у Септембру исте године по-біє му сву „люту Арбанію“ на га Црногорци жива ува-тише и главу одѣкоше.

Овай є владика разширио границе црногорске и при-саединіо Врда Црной Гори. А у првом сръбском устанку радио є својски и радостно да се спол са сръбском вой-ском, поради чега ставаше на Планиници 1809 г. са вой-ском, али кувавицук Младенов осуети желю и намѣру

овог измењитог владике и ондашњег врховног србског војска Црног Ђорђа.

25 година вразаше се око нѣга вѣшти и научни сабат Франьо Дољчи, коел е бечки двор изабрао кано способна да ради на томе, како да преда Црну Гору Тесарин у договору са гувернадуром Јоком Радошићем. Поради овог бечарског тайног агента, много е сфадао добри и честити владика; али е цѣнио способност тога сабата и држаше га при себи кано близок савѣтника. Овај се пак неосврташе на искреност и простодушност владичину, већ да би се бољ додворио у владике, представљаше бечарио кано злотвора Црне Горе, па наговараше владичу против Тесарие те да се са овом завађа, а тѣм да га одврати од унутрашњег нѣговог заедничког рада са гувернадуром у корист Тесарие. А то владичино повѣренје к сабату употребише владичини непријатељи основним средством да га опану у Русин, доказујући да се владика удружио са латинским попом, па да оче да преврне вѣром и изда Црну Гору нѣном злотвору. А Дољчио оваке силетке шиле су у рачун нѣговог тайног задатка да завади владичу са Русіом, ер е владика био горостасни материј (бедем) за обрачу вѣре и имена србског и за слободу своје Црногораца, па на тај начин обезглавиши Црну Гору, да са гувернадуром Радошићем изврши повѣрено му бечким двором дѣло, али се и ово зло одкрије и еприечи се зго.

Овај се владика бојрио и против Наполеона првог у савезу са Русіом и са Инглишком, па е освојо и Будву и еву Боку Которску и установио средоточну управу састављену из Црногорске и приморске главара под покровитељством Русіе; али га и ту издадоше браћа латинске вѣре.

Смирени и дагеко чуврени овај архипастир и Господар Црне Горе настојаше на томе да се оспуе славносрбска држава, у коју да уђе Црна Гора, Зета, Ериеговина и Далмација са Боком, а за столицно мѣсто те државе изабрао е био Дуборовник. У свему е био владика Петар I. великол духа и непрестајаше мислити и радити на обштем добру и напредку народа Србског. И он е,

кано и нѣгови старци, био дубоко убѣђен да се без Русіе неможе ништа учинити, те е у томе средном царству и гледао бољо будучност својега народа, па е најпосије оставио аманет и прожлео свакот Црногораца, кои би се игда одметнуо од Русіе. Он е владао Црном Гором 48 година, а Црногорци почитоваху га још за нѣговог живота светцем, ер е и проводио чисти, безпорочни и свети живот, па га након четри године погребенија наведе пѣлокупина па е проглашен за свеца, па кано таквот почитуе га сав онамошњи наш народ.

Владика Петар I. наименуе свога синовца Ђура Савова својем наследником и пошлѣ га у Русію да се учи и приутовати за архiereјски сан. Но овај се одрече од наследства и еступи у войску. Овај корак младот наследника не имао добре послѣдиче ни по нѣга ни по нѣгово отачаство; ер е дошао за господара млад и без сваке спреме Раде син Тома Маркова; а и зато, што е тѣм одринанѣм наступила била опасност по владичином, а тѣм стањем замисли се користити гувернадуру Вуко Радошић, говорели јавно, да е кућа Петровића доста владика, па треба да дође друта (а то е нѣгова). А да би за остваранѣ те нѣгове накрѣре имао више времена да изведе негу по својој желји ептурније, он се из највеће опираше избору Рада Томова, говорели: „Сви су главари молили преплинувшег владичу, да свога синовца Ђура Савова пошлѣ у Русію, па да након нѣга буде ни господар.“ Присташише Радове говорини да се Ђуро Савов одрекао; али се свему томе одупираше гувернадуру Вуко па рече: „Ми томе невѣруемо, већ нека он дође амо, па онако, како су га сви главари изабрали, нека се пред нѣма одрече, па ћемо онда бирати другота.“ Али јоначка, мудра и паметна кућа Петровића опази ту невољедну несрећу, којом ће се упропастити сва крвава тековина нѣхова, изиђе први и најстарији тад у кући Петровића Нѣгош, а рођени отац Ђуров — Саво Марков, па ће рећи: „Ђуро е мой син, па би ми најмилије било да он буде наш господар, али знам и ја да се мой син Ђуро одрекао господарства, па сам зато и ја да мой синовац Раде Томов буде господар.“ Тако е то знала и

умѣта кућа Петровића презрети личне користи, бе се типче обштег добра, па се сложеше и изабраше за господара Црне Горе

РАДАТОМОВА

У пѣговим младим годинама још му е требало надзора и зрелиег савѣта пѣговог мудрог и искусног стрица владике Петра.

Ивановић, Подгоричанин, дошавши из Русије, наговори младог господара да удари на Зету и да е спои са Црном Гором. Али ово наипитљиво ратованѣ нѣ имало никаквие користне послѣднца.

Па и Раде по примѣру своје старје имаше и намѣру и вољу да унаприједи ону земљу, да јој развири границе, па се зато и он упуштао у борбу са Отмановићем; а Радо е и миролюбивим начином на увѣћавао Црне Горе и околобољено околинѣ христјана. У пѣму е нагазила србска мисао прво мѣсто. Он се био рѣшио употребити сва могућа средства па и мач, да оставри намѣре и жетѣ своје старје. У таквој намѣри био е владика Раде заузео Вранину, стару столицу Србске Митрополије и утврбент Лесендру у скадарском фрезу (блату); али оставивши чуванѣ тога острова невѣшту чомену — Турци онда, кад се владика крене са војском на Траово, употребѣе згоду, па ударе на овај скоро бѣз обране остављени остров и заузму га; а стари србски манастир св. Николе разурѣбе су тад многе србске старине пропаде.

Владика Раде владаше Црном Гором 21 годину, па још у почетку свог владани имао е намѣру да умекша самовољу люднх, да их навикне на мир и ред; али како немаше никакво средство за то, то се он обрати руском цару Николаи I. да му даде поред царом Павлом одрѣбене 1000 дуката још 8000 дуката па пет година доп заведе мир и ред и суд у земљи. Али е и владика по изтеку 5 година молио да му остави још па 5 година, па тако се објављиво непрестано; а под царом Александром II. ово се уреди друиче, ер цар (1856. г.) на могућу државног секретара княз Данила, одреди да се та помож дае на неодрѣбено врѣме, и тако примаше Црна

Гора од 1837. г. непрестано по 9000 дуката сваке године у три рока.

У најбољим годинама у снази тѣлесној и развитку умном, у добу стеченог искуства у 38-ој години свога живота покоси га смрт. У свом духовном завѣштаню одреди у другом степену свога синовца, сина Станка Степоза за наследника

ДАНИЛА

Кои се још за ранѣ био рѣшио да не буде владика, већ само господар народа и да носи наслов княза. Али невршенѣ завѣштана свога стрица владике Рада*) бѣше од штетне послѣднца по младог господара.

Тако одма у почетку Данил настане употребљюћи свако средство да се закнзип, али е и зато полагао највећ му е цар испунио ту жељу.

Повративши се княз Данил из Русије, он одма узме сву власт у своје руке од Петра Томова, па бе рећи окупљивим Пригоричима: „Слушайте ме, Пригоричи! Мене е оставио стриц за Господара, па у име Воже, а у здрављѣ цара русинскога не дам господство ником. Ако ли има кои међу вама, да ми се противи, нека изиде да се са мном обиде.“ Иза овог продужки княз: „Да ме слушате, Пригоричи! ако ме слушате, бићу ви добар; ако ли ме неслушате, не мнштите што сам мали, бићу ви већи но Ловћен.“ А Пригоричи на ове рѣчи смѣяху се у шаку и говораше тихо едан другоме: „Нисмо се бојли оног орла (т. е. владике Рада) а некемо овог кокогта.“ Али овај господар заведе велику строгост у земљи, па и бѣше у стари већи но Ловћен.

Ово бѣше жесток Господар и он доведе Пригориче у покорност. Нѣ се дуго развишило, већ на брзо зарети е Турцима. А кад е Омер наша дошао са војском

*) Владика Раде при ступавно у монашки чин узме име свога стрица св. владике Петра и он се вагда подписиваше Петар, али га Пригоричи непрестано зваху владика Раде зато, што е Петар I. свети, па обяху тиѣм да га разликую од овога.

У Зету да настане на Црну Гору. Княз Даниге пошлѣ му по єдној жени еписк са рїчима: „Какъ Омер паша, да є ово цїена найбільшой црногорской глави.“ Ово є зна- чило да та zove на мѣдан, али му се Омер паша нїе одазвао. Овїем ратованїѣм доbio є Княз Даниге Якупу Никшићку; а кривом и юначком битком на Траовицу, доbio є Грахово са свїем у области свое државе.

У овоме рату давала є и Тесарїя помоћ Црној Гори у военим потребама, за кое се бєла оума и наплатити, на є Тракига да Княз призна Тесара за свога покрови- тєля, на што є Княз Даниге одговорїо бесареком паз- сланику: „Я имам єдног покровителя, а други ми не треба.“ Какїо є Княз, што нїе могао участвовати у Куримском рату против Турака; па є говорїо: Мени бесарїя прї- ети, да ако я почнем рат против Турекє, то да ће нїѣна войска одама ући у Црну Гору. Само да сам я имао це- бане, не би се я освртао на бесарекє прїетнїѣ, вєћ би я заратїо, па и бїо од помоћи Русїи, како што су то ци- нїли сви мои стари.

Княз Даниге завєо є нову воену управу па є по- ставїо бїо старєшнє именовавши их десетарима и сто- тинашима. Завєо є бїо и крстоносєє у кое су се узї- мали најодважнїи люди. Он є бїо стрѣл, али правичан; а неправду могао є учинити само из незнаниа, или, ако би га обоглїна навєла на чєсову сагрїєху. Нїе бїо тврдица, но се прїе може рећи, да є бїо простране руке. Издао є нови законик, и одредїо да Црногорци плаќаю данак. Он є владао само 9 година, на полтєе у Котору (1860 г.). А како є од свог порода имао само єдну ћєр, то є он иош за свота живота озапчїо своим наслїдником, свога рођєног сїновца, сїна войводе Мирка

НИКОЛУ I.

Коп є у своим младим годинама прїмио тєшко брєме др- жавнє управє у свое руке; али и он нїе могао дуго остати на миру, вєћ се отворнїше чєшћи и вєћи ратови са Турцима, а и удєшенє побунє у пограничности су- євнє државе на западу билє су намївнїє да се нїѣгово

станїѣ подбїога. Он є бїо ступїо у тїшнїи савєз са срб- ским Князем Михаїлом.

Тако є бєла судбина да он у своим младим годинама ступи у отворєну борбу са надмоћним неприятєлїѣм. Он є зашладо у сваткоїѣка тєжка изкушєнїа; а бїху и вїѣта обрुकнїи турнїени услужнїици, кои су имали дужност и задатк да срушє и вїѣта и Црну Гору. Таково неку- нєнїѣм повнїго се 1869 г. са бєкєлєским устанком, кои є бїо опасан по вїѣта и по сву Црну Гору; али се и ту знао он оргадити против прєдєтовнїєг зла и оргадити свуда добре доношєє.

1876 г. остаєє он єкоро узамлїв; али и ту нїе га оставила среќа нїѣговїє старїє; он є надмашну турєку слугу єузбїо и єстїрао. Бой на Вучїем Јогу и онаї од Острота до Служа рїєткї су появи у борби на отворє- ном полю и морало задивити сваткога, тєм више, што се онда мислїло, да є Црна Гора прєговнєна и пропала, па и ту трану Црна Гора како євнїє нєз обљакє носїє страш- ног плєсєга и громовнїє удара, постї вєлїкє проливєнє людєкє крвї, явљє се она свїєтлїа и чєлїчнїа и крунїнїє славу Србскєг оружя. А и овоме Господару, кои славї Бога вєємогућєга, блиста се у рукама општар мац своїє вртнїє прабєждєва, а сїќа се славе и юнаштва своїє старїє, а нарочнїго првог основатєля првє србскє државе и владякобєт дома, юнака Царєва-Лаза, кои са єдинївнїм сїнами свое браћє Црногорца османскє дїшє шлѣт у недотєдну мравцу невїѣєлїцу.

Онаї господар независнїошкї по примѣру своїє старїє на положєнїи срєћнїи и тврди основ, неослєтушнїє, вєћ се неперєстано ослєанїшє са тврдим поузданїѣм на Русїю, са кое помоћу распространїо є он свою државу и прибавїо їої уважєнїѣ свєга просвїєштєног снїєга. Он є живїо и неперєстає живити са вїѣром и надеждом у Русїю, за кою се он племеннїто по духу и освѣћаню своїє прабєждєва и свїю Црногорца израќава таї давнїшнїи црногорскї господар: „Ми са Русїю и живїмо, а бєз нїє свїи ємо нї пропалї.“ Таково нїѣгово држанїѣ и освѣћанїѣ єднївнїо са обїтнїм мислїма и освѣћанїѣма сва- коп Црногорца даго му є вєбєг и снїпнїєг гласа не само

код нѣгове и нѣговог народа пріятеля, већ и код нѣговог народа и код целог Србства, па тако исто и код своје грана славенског народа; а најпослије и код самѣ интелекциѣ, кои умјо цѣнѣти разволоженѣ и наклоност оне данас највеће силе, кои зорним оком и топлим срцем баца своје благодетне погледе на ону юначку земљу, на онај курзави крш, на оне горесте юнаке и у обште на народ србски. На нѣмју су се оствариле оне знамените и благодетне рјечи, које је цар ослободитељ Александар II. изговорио државном секретару Кнѣза Данила у Јунију 1856 г. кад је био предао меморандум Кнѣза Данила, управљив свѣма величјека епископа, да се пранише нѣгове државе размакну, да се уступш Црној Гори Бар или Спич: „Ј вас признаем независнема и нѣбу допуштити нида да будете турци. Што се пак тиче разширена граница, то при данашњим околностима, ми немо, у стани за вас ништа учинити: — али доћи ће врѣме, кад ћемо ми за вас више учинити, но што ви данас тражите.“ И запоста то је врѣме дошло и цар је одржао своју рјеч и Црна Гора постаде два пут већа но што је прије била.

Тако је Кнѣз Никола разширио своју државу, завео мир и ред, дао јој закон и унутрашњу управу, основао богословију, ону прву најбогатотију школу по род людски, завео школе, просвѣтао кроз врлестш завичай колоски, возне путове, завео војнички ред и управу и радно-и свршивао све оно, што је по ону земљу користио. Он је из младш свој година навикнуо на побожност, на прву людску врлшну, па је ону и штићо и нѣговао; познао је у што Црногорци по природном обѣлаш вѣрју, независно борављивош на аманет своје прабедова, па се непрестано придржаваше праваца и завѣта нѣхова, вѣрјујош истинито вѣрју Христову, а знајош да су Црногорци тврдоком у својој вѣри чинили чудеса на јоначком међуану а борбом за највећу ствар задивили сав просвѣшени свѣт.*)

*) Овај Господар не заборавајош на рад своје прабедова, не напуштао из вида нѣкаков пут и правац, којем су они по-дивали и уздигли на висину Црну Гору и били узоритим при-

Удѣо је приговори Кнѣз Никола I. да стигне у србску престолшину Биоград на саманш Видовдан у походе Србском Краљу Александру I. и братском србском народу. Дочео Кнѣза од стране Краљеве и народа био је срдчан, истинит и братски. Ово је био за Краља најмили гост, којег он дочекује са веселим срцем и са разширеніем рукама. Одоше оба Господара заједно у Богомождо, да се како кѣриш синови православне цркве помоге Богу за покој душах патшуваних Србѣше итєзова на државом јоноу Ђосову. да принесу толне молитве, да им свеомутки творит неба и земљъ даде силу рајука, силу премудрости, којом да стазно свое и свѣта народа србског душе и срца, те да тако са уздиглима силама чувао ве само оно, што је стечено и што су стели, већ да буду строти, свазши и свѣкшши стравари за обрану правах, животах и дојке слободе и да раде на свеку ономе, што стужа на корист и славу свазшнш и будућет на-рашши свѣта србског народа.

мѣром свѣта Србима, да они имаду још живота, снаге и силе да постану оно, што су имали и укљивали до обште прилашти, па је овај исти Господар остао у свеку вѣран својома старѣма, па тако и у франкопису, те се слажи онѣм којем су се служили сви нѣгови просвѣташши предци и сви србски нагадош

Нови правонисе тако звани са још оном при свом рађаню наминшши му је био тај вадатив, да однаш и отуђе између себе оне Славне, кои дану и исту правослашну вѣру вѣрју. У Риму се ковалш нерѣша против Главниш још у јоба силе римске, па је отуд потекала и наѣра да нас узиваје и са правнописом, па чему је радио латински поп славенског перѣкаша из Штатовіе Јуре Крижанш, е њем је пошшо у Русију под именом поборника велике Славненеке мисли, али се и онда издавадо людѣх у Русш, кои су знали и умѣли цѣнѣти тајне наѣре потайне латинске агента против славенске кнѣге са ѡриѣнциом писане, па су и томе азу дојекавали. Ово стошшиу година дошше прихвадо е тај правонисе Бартуге (Вратоломш) Копитар, Славнини латинске вѣре из Краљеве, дворски савѣтник, први бугорш бѣше библиотеке, али велики поборник католицизма, а згестокш непријатељ православнш, па е он први наговоріо Вука да усвои нови правонисе, а да он лакше и тврђе сктонио Вука на такаш правац, Копитар е радио и на Вуконом рѣшенију, ер он знаваше добро и вѣмачки и латински шик, а пречео му и опис Црне Горе: „Molitvego und die Morgensterne“ њем се шило на то

Овај први састанак двојице србских краљева пре-
породио е ону ерелниет времена сйину србску звиједу,
кој е била потонула у лучину арака и огована тешиком
веригом робства пре 507 г., а овог дана она се понав-
ља поново на србском небу, да оживљава србско ерпе и
да свјетли на славу слава Србства. (Од овогодшпнѣт Ви-
довдана, дан Видовдан престае бити дан туге и жалости,
вѣћ постае даном радости и наде; ер ће брѣгста слота
и љубав Србских Господара што пре осларити народени
задатак, чѣм ће Видовдан постати правим обитим Срб-
ским васкрсом; ер таквом слотом добиј народ србски јачу-
моћ и основно и поуздано надахње на обновитије старе
србске славе, које оживило данас ерелно владаноља оба
србска Господара. Само нека им Бог даруе дух заповѣ-
и сагѣва у њима најпосекментѣ врине, које су поникле
у њиховим Срцима на редост ербу и славу света на-
шета народа.

Ам се представи ове виштанам у Црвој Гори и да се наград
свака врлина постоећа у нашем народу.

У истом оној времену, у којем се понови нови правонис,
Срби у везарии и у Унгарији били су жестоко гонѣни и пре-
вагали их у унијетство, подучивавали србско свештенство само-
ноди и бѣвину у онема датинесе вѣре, наметали им римокато-
лички катихизис, старало се о усвајаню новог правониса, како
би се Срби са свѣм одвоили од нелике и снажне браће Руса.
У вѣрју се бечки двор да су Срби били и остали првом обравом
царевине против еполаиниде непријатељ, а и против унутрашнѣ
бунтовника, на надахнѣ да би још од веће користи био, кад би
био широме едне вѣре, па тако да само томе двору остане на
православне вѣре. На одивши тако Србе од Русе, небѣ могли
више помислити на остваряно своје државне, није имали на
кога се поуздати да их брани и подпомаже. Али ту тај двор
непуштио е на вида гдану ствар, а то е та: Срби мѣнаюћи свою
православну вѣру мѣни се у њима и дух храбрости: ено зато
примѣра у најташним првим гонцима — ускоцима — Србима
у Кулберку, на што су свали промѣном вѣре! Ми видимо
и данас оне Србе најжешћим юнацима, кои су остали чврсти
и постојни у својој вѣри и у вѣрени у своје рѣчи: Вѣра
твоя спасет ти.